

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΠΑΣΧΑΛΙΑ

ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

ΑΘΗΝΑ

1937 - 38

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

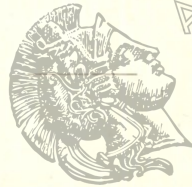
ΘΡΑΚΙΚΕΣ ΗΘΟΓΡΑΦΙΕΣ :

Μέρη τέσσαρα. (Α', Β', Γ', Δ') ("Εκδοση Σιδέρη)

ΤΟΥΡΚΕΜΕΝΗ : ("Εκδοση «Κοραή»)

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
("Εκδοση Δημητράκου)

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ "Εκδοση (έκατο αντίτυπα) ΑΡΧΕΙΟΥ
ΘΡΑΚΗΣ)

"ΠΙΣΤΟ ΚΟΜΜΑΤΙ ΖΩΗΣ, ΧΩΡΙΣ ΚΑΝΕΝΑ ΣΤΕΛΙΣΜΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ,
ΧΩΡΙΣ ΚΑΝΕΝΑ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ "Η ΘΑΜΑ ΘΥΓΑΛΟΥ.,

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΣΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ κ. ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Ὁ κ. Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου ἀπλῶς καὶ συγκεκριμένως καὶ ἀναμφισβητήτως εἶνε ἓνα καθαρὸ καὶ δοκιμασμένον τάλεντο. Ἔχει ὕψος ἰδικόν του, γλυκύτατον καὶ εἰλικρινέστατον. Ἐχει τρόπον τοῦ βλέπειν τὴν ζωὴν ἀγαθὸν καὶ βαθὺν καὶ ἀναλυτικώτατον. Εἶνε κάτοχος καὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς τεχνικῆς. Σὲ ἀναπαύει, σὲ ἱκανοποιεῖ. Οἱ ἥρωές του εἶνε ὄντα ἀκέραια, ἀληθινά. Σὲ μεταφέρει ὁλόστιτον εἰς τὸν τόπον τῆς περιγραφῆς καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν προσώπων του. Σοῦ μεταδίδει παλμὸν ἀληθινόν. Καὶ ὑπεράνω ὅλων, τροφοδοτεῖ τὴν φλόγα τοῦ πλέον ἀκοιμήτου καὶ ἀγνοῦ καὶ ἀκαπηλεύτου πατριωτισμοῦ, χωρὶς νὰ καταφεύγῃ χάριν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐλαχίστην ἀβαρίαν ποιήσεως ἢ συνειδήσεως. Ἡ γλῶσσά του καθαρὴ καὶ γνησία Θρακικὴ διάλεκτος, με ἀφάνταστον πλοῦτον λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἔρχονται νὰ πιστοποιήσουν τὴν ἀνόθευτον Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῶν Θρακῶν, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπέραντον γλωσσολογικὸν πλοῦτον.

Κ. ΑΘΑΝΑΤΟΣ

ΤΟ ΛΑΜΠΡΙΑΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΕΒΡΟΥ

Ὁ Ἑβρος τραγουδοῦσε τ' ἀνοιξιάτικο τραγούδι του, ἓνα τραγούδι καμωμένο ἀπὸ τ' ἀλαφρά κύματά του, τῶν ἱτιῶν τὸ θρόϊσμα, ποὺ ζῶνουν τὶς ὄχτες του, καὶ τῶν μελισσιῶν τὸ βούϊσμα. Τ' ἀηδόνια παίρνοντάς το ἀπὸ στόμα σὲ στόμα τὸ χύναν μελωδικὸ καὶ νοσταλγικὸ ἀνάμεσα στὰ παχυὰ φυλλώματα τῶν ἱτιῶν καὶ σὰν ἀλυσίδα τὸ κατέβασαν ἀπὸ τὶς ὑψηλές βουνοκορφές ὡς τὰ φαράγγια κάτω στὰ θαλασσινὰ ἀκρογιάλια τοῦ Αἰγαίου, ὅπου μεθυστικά ἔσκανε καὶ μαγικά ἢ τρίλλια τοῦ μεθυσμένου ἀπὸ χαρὰ ἀηδονιοῦ ἀνάμεσα στὶς βραγιές καὶ τὶς καλαμιές, ποὺ σχηματίζουν οἱ ἐκβολές του, ὅπου τὸ κύμα ἀνακατώνεται ὀρμητικὰ μὲ τὰ θολὰ νερά τῶν τέσσαρων ποταμῶν τῆς Θράκης.

Ἡ ἀνοιξη ἔδωκε στὴ γῆ ντυμασιὰ ποὺ ξετρελλαίνει. Ὁ θρακιώτικος κάμπος μοσχομυρίζει καταπράσινος, ἀπέραντος σὰν τὴν ἔρημο καὶ τερπνὸς σὰν παράδεισος. Τὰ πυκνὰ δάση τῆς γῆς αὐτῆς, τῆς γεννήτρας τοῦ Ὁρφέα, ἀντηχοῦν μὲ τὸ κελάδημα τῶν πουλιῶν. Τ' ἀγρίμια πετοῦν καὶ ὑψώνονται σὲ ὕψη ἀφθαστα καὶ τὰ ζαρκάδια βόσκουν στὰ πλούσια καὶ δασὰ ρομάνια τῆς.

Κι' ὁ Ἑβρος τραγουδεῖ:

«Ἀπὸ τότε ποῦ εἶμαι καὶ τρέχω στὴ φειδωτὴ κοίτη μου κατεβάζοντας τὸ κύμα στὰ νερά τοῦ Αἰγαίου, εἶδα τ' ἀνθρώπινα μίση καὶ τὴν κακία ν' ἀνάβουν καὶ νὰ σβύνουν χιλιάδες βολές μέσα στοὺς θρακιώτικους ἰδικούς μου κάμπους. Ἄκουσα καὶ τὸ ἥμερο τραγούδι τῆς ἀγάπης καὶ ρίγησα ἀπὸ τὸ φλογερὸ καὶ πύρινο μήνυμα τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ τῶν ἄγριων λαῶν, ποὺ χύνοντας τὸ μένος τους, ἔσβυναν τὴ γαλήνια ζωὴ ἐδῶ στὶς ὄχτες μου καὶ τὸ τραγούδι τῶν πουλιῶν καὶ τὸ γλυκὸ θρόϊσμα τῶν ἱτιῶν μου.

»Εἶδα νὰ περνοῦν, σὰν λύκων κοπάδια, στρατιές κι' ὀρδές βάρβαρες καὶ τὸ γλυκόστομο τραγούδι τοῦ Ὁρφέα νὰ σβύνει καὶ νὰ φεύγει τὴν πηγὴ του στὰ μαυροθαλασσίτικα περιγιάλια, τῆς θάλασσας τῆς κυματούσας κι' ἀγριεμένης, καὶ τῶν ἀνέμων παίγνιο, ὅπου τὸ κύμα ζώνεται καὶ ξεζώνεται καὶ ἀνεβαίνει θεώρατο καὶ μαλακώνει καὶ ἡμερεύει καὶ γλύφει σὰ γλώσσα γαληνεμένου φιδιοῦ τ' ἀκρογιάλι.

»Τὰ νερά μου μυριάδες μυριάδων κορμιὰ πνίγοντας, κατέβασαν στὸ Αἰγαῖο, στίς ἐκβολές μου. Τὰ κύματά μου σκέπασαν χιλιάδες πτώματα παίρνοντας τὸν ὑστερνὸ βάρβαρο ἀνασασμό τους. Εἶδα μπόρες, εἶδα ἡμέρωσες καὶ γαληνέματα. Καὶ μέσ' ἀπ' ὅλα τὰ φριχτὰ μηνύματα, μέσ' ἀπ' τὶς καταστροφές καὶ τὰ συντρίμια, ἐγὼ στέκων ἀ ἱστορῶ τὰ χαλάσματα, νὰ ἱστορῶ τὶς μάνητες τῶν ἀνθρώπων.

»Πέρα δῶθε—ἀνατολή,—ἔπαψε τώρα ν' ἀκούγεται ἡ μουσικὴ ἡχὴ ἐνοῦ λαοῦ, ποὺ χιλιάδες χρόνια στάθηκε σιμὰ μου, ποὺ μοῦ χάρισε τῶνομά μου καὶ μοῦ μίλησε ἡδονικὰ κι' ἀπλώθηκε δουλευτὴς κάτω ἀπὸ τοὺς ἥσκιους τῶν ἱτιῶν μου. Δὲν ἀκούγεται πλιά ἡ νοσταλγικὰ γλῶσσα τῶν μουσικῶν καὶ τῶν τραγουδιάνων του. Δὲν ἀντηχᾷ τὸ σουράβλι τοῦ βοσκοῦ καὶ τῆς βοσκοπούλας τὸ ἔρωτικό παραλήρημα, καὶ τῶν τρυγητᾶδων τὰ Διονυσιακὰ ἀναστενάρια.

»Τώρα βάρβαρη ἰαχὴ καὶ ἀγάρρινα μιλήματα ἀκούονται μόνο, καὶ μέτρα βλάσφημα ὑψώνονται στὸν ἄερα. Καὶ μένα τὸ τραγοῦδι μου ἔγινε θρήνος καὶ κλάμα τὸ νυχτερινὸ κύλιγμα ὡς τ' ἀκρογιάλια τῆς τουρκεμένης Αἴνος.

»Κι' ὅταν ἀφιγκράζωμαι μόνάχα τὰ παλιὰ γνώριμα μουσικὰ μιλήματα στὴ δεξιὰ μου ὀχτὴ, τότε ἀναγαλλιᾶζω καὶ κυλῶ μὲ τὴν παρήγορη συλλογὴ τῶν περασμένων καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλούμενων».

Κι' ὁ φρουρὸς στρατιώτης ἀκούγοντας νᾶρχωνται ἦχοι τῆς καμπάνας ἀπὸ τὸν κάμπο κάτω—τὰ γιορτερά μηνύματα—θυμήθηκε πῶς εἶνε Μεγαλοβδόμαδο—Μεγαλοσάββατο, πῶς ξημερώνουν ἡμέρες Πασκαλιάς.

Χτυπᾷ ἡ καμπάνα καὶ ἡ καρδιά του χτυπᾷ. Χτυπᾷ ἡ καμπάνα καὶ τ' ἄερι ἀνοιξιᾶτικο, σὰ μελτέμι μαγευτικό, παίρνοντας τὸ κύμα καὶ περνώντας πάνω ἀπὸ τὸν γαλήνιο Ἑβρο τὸ ταξειδεύει πέρα στ' ἀνατολικά τῆς Θράκης καταπράσινα κι' ἀνθισμένα χῶματα καὶ τὸ σβύνει στ' αὐτιά τῶν σκληρόψυχων, ποὺ τὴ δυναστεύουν τώρα, ποὺ τὴ βούβαιναν τὴ χιλιοπικραμένη αὐτὴ γῆ. Εἶνε σὰν ἓνα μήνυμα πειραχτικό στ' αὐτιά τῶν καταχτητῶν τῆς τετραπόταμης Θράκης.

Ἀναγαλιάζει ἡ νεαρὴ ψυχὴ τοῦ παλλικαριοῦ καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ φαντασία του πᾶει στὰ κάστρα τῆς Βυζῶς μὲ τὰ πολλὰ παλιὰ σημάδια. Σειέται ἡ διάθεσ ἡ του καὶ ροφώντας νοσταλγικὰ τὸν ἀνασασμό τῆς Πασκαλιάς ἀφήνει τὴ φωνὴ του νὰ τραγουδήσει :

«Γῆ πατρίδα, ποὺ δὲ δύνομαι παρὰ νὰ σὲ σεργιανῶ καὶ νὰ σὲ χαϊδεύω μὲ τὸ μάτι μόνο ἀπὸ μακριὰ, ποὺ σὲ πονῶ νὰ σὲ ποδοπατᾷ

(ΤΟΥ ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ)

ἢ φτέρνα τοῦ δυνάστη ἐσένα, ποὺ ὡς τὰ χιτὲς σ' ἔλουζε τὸ τραγοῦδι τὸ ζεστό καὶ τὸ ἡμερωμένο τῶν παιδιῶν σου.

»Γῆ πατρίδα, ποὺ δὲ μπορῶ παρὰ μακρυάσθε νὰ σὲ κυττῶ μονάχα, ἀκοίμητος φρουρός, σπαθισμένη καὶ πληγιασμένη μὲ τὸ σπαθὶ τῶν δυνατῶν. Νυχτόημερα πονεῖ μου ἡ ψυχὴ κι' ὁ πόνος μὲ περιζώνει νὰ σὲ βλέπω σκλάβα τῇ μισῇ μὲ τὰ παιδιά σου ἀποδιωχμένα.

»Γῆ πατρίδα, εἶνε Πασκαλιὰ καὶ ἡ ψυχὴ μου πνίγεται. Ἡ χαρὰ σὰν πεταλούδα πλουμισμένη πέταξε. Τὸ μελίσσι τρελλὸ ἀπὸ χαρὰ καὶ ζωὴ πετᾷ καὶ βουίζει μεθυσμένο, τῆδόνι τραγουδεῖ ἀλύπητα στὰ φαράγγια καὶ τίς βραγιὲς ἀνάμεσα. Ὁ ἥλιος θρεφτικός περιχύνει τὰ πάντα—ἄλα νοσταλγικά, καὶ γὼ ἐδῶ ξενητεμένος, μακριὰ ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ κάστρα, μακριὰ ἀπὸ τίς ἀρχαϊόπρεπες ἐκκλησιὰς κι' ἀπὸ τὰ μνημεῖα τῆς Βυζῶς, φέρνω τὸ πόδι ρυθμικὸ κι' ἀγνάντια σου μὲ τὸ τουφέκι κρατημένο ψηλά... βουβό, φυλάγω τὰ σύννορα. Τὸ Πάσχα γιομίζει χαρὰ τὰ στήθια, τὸ Πάσχα ἀνάβει τὴν πίστη, τὸ Πάσχα μεθᾷ, τὸ Πάσχα στέλνει τὴν ἀγάπη παντοῦ—παντοῦ καὶ μόνο στὴν ὀρφανεμένη Θράκη δὲν εἶνε ψυχὴ ν' ἀναγαλιάσει, δὲν εἶνε ψυχὴ νὰ καρδιωθεῖ».

Καὶ κατεβαίνει ὁ νοσταλγικὸς φρουρὸς μεθυσμένος ἀπὸ τὴ ζάλη τοῦ πόθου πρὸς τὸν ἡμερὸ κάμπο, πρὸς τὰ ἀκύμαντα νερά τοῦ "Εβρου. Ὁ "Εβρος τραγουδεῖ τὸ ἀνοιξιὰτικο τραγοῦδι τοῦ κυλῶντας τὰ πλούσια νερά του, κατεβάζοντος τὴν πίκρα του καὶ τὸ θολὸ τοῦ ρέμμα. Καὶ ὁ νοσταλγικὸς φρουρὸς χαμένος μέσ' τ' ὄνειρο τῆς Βυζῶς, ποὺ μὲ τὰ κάστρα τῆς ἱστοροῦσε τὰ περασμένα, σταμάτησε πρὶν τὸν χαρὴ τὸ θολὸ ρέμμα.

Οἱ καμπάνες τὴν ὥρ' αὐτὴ χτυποῦσαν τῆς Ἀνάστασης τὰ γλυκοχτυπήματα, ποὺ σὰν καλοτάξιδα πουλιὰ χυνόταν στοὺς κοιμισμένους καὶ σιωπηλοὺς κάμπους τῆς πέρας ὄχτης. Τὸν ἔσερνε τ' ὄνειρο τῆς πολιτείας, ποὺ πέρ' ἀντίπερα καὶ μακρυνὰ ἀπλωνότανε δούλα μέσα στὸν ἀνοιξιὰτικο κάμπο, πασκαλινὰ ντυμένο.

Καὶ γυρίζοντας πίσω στὸ φυλάκιό του στάθηκε κι' ἀνάσανε ὕστερνα τὸ μυρωμένο ἀγέρι. Τὰ μάτια του σκοτείνιασαν κ' ἡ ψυχὴ του πόνεσε. Καὶ βάζοντας στὴ σειρὰ ἄλλα τὰ φυσιγγιά του, πυροβόλησε τρελλὸς στὸ Λαμπριάτικον ἥσυχον ἄερα τῆς λοφοσειρᾶς, μαζὶ μὲ τίς πασκαλινὲς καμπάνες.

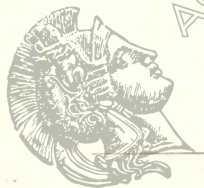
—Χριστὸς Ἀνέστη. φώναξε! Χριστὸς Ἀνέστη, Βυζῶ χαμένη, καὶ σεῖς περιγιάλια τῆς Μήδειας ἀνεμόδαρτα.

Τὰ γύρω φυλάκια ἀνήσυχα ἔτρεξαν. Καὶ ψάχνοντας μέσα στὸ νυχτερινὸ θαμπὸ σκοτάδι, ποὺ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ—μιάς πεπονό-

φλουδας κατακόκκινης, τὸ ἱλάρωνε πασκαλινά, γνώρισαν τὸ φτωχὸ παλλικάρι τῆς Βυζῶς νὰ κρέμεται μὲ τὸ λουρί του στὸ λαιμὸ ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ φυλάκιου, μὲ τὴ γλῶσσα δαγκωμένη, μὲ τὰ μάτια γκουρλωμένα, μὲ τὰ μαλλιά ἄταχτα, κι' ἀκόμα ζεστό. Ἦταν τὸ ξεχείλισμα μιᾶς ὥρας, ἡ ἔκρηξη μιᾶς εὐαίσθητης ψυχῆς.

Τὸ τουφέκι του ζεστὸ ἀκόμα καὶ τοῦτο κοίτονταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια, ποὺ πήγαιναν ν' ἀγγίξουν τὴ γῆ,

Ὁ Ἑβρος κάτω στὸν κάμπο — σύνορο αὐτὸς τῆς ματωμένης Θράκης—κυλοῦσε τὰ θολὰ καὶ πλούσια νερά του τραγουδώντας περὶλυπος τὸ νοσταλγικὸ σιγανὸ τραγούδι του. Τὰ μῦρα τῆς ἀνοιξης εὐωδοῦσαν καὶ γλυκὸς ἀλαφρὸς ζέφυρος ἔφερνε ὡς ἀπὸ τῆς Βυζῶς τοὺς κάμπους, πνοὴ ἀνοιξιὰτικη, κι' ἀπὸ τῆς Μήδειας τὰ περιγιάλια τῇ θαλασσινῇ μαυροθαλασσίτικη μωσκοβολιά.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ο ΖΓΟΥΡΑΦΟΣ Κ' Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Ποῦ τὴν ἔμαθε τὴ ζωγραφικὴ ὁ Νικολάκης ὁ *Ζγουράφος*, αὐτὸ δὲν τῶπε ποτέ του, μὰ ἀπὸ τὶς συνήθειές του τὶς καλογερικές, καταλάβαινες ποὺ χρημάτισε στ' ἁγιονόρος δόκιμος, καὶ πὼς ἐκεῖ ἔμαθε ν' ἀνακατώνει τὰ χρώματα «τὶς θωριές», ὅπως ἔλεγε, καὶ νὰ σχεδιάζει τὰ τερατουργήματα τῶν ἁγίων του, ποὺ θὰ μείνουν ἱστορικά, καὶ καλὰ ποὺ ἦρθε ὁ χαλασμός τῆς Θράκης, γιὰ νὰ χαλαστοῦν κι' αὐτά.

Κάποτε στὰ παλιά του—τὰ παιδικὰ χρόνια—ἀπελπισμένοι ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, ποὺ πάλι σ' αὐτὰ ξαναγύρισε, ξεκίνησε εὐφάνταστος στὶς ἀψηλές κορυφές τοῦ ἁγιονόρους καὶ ἐπιόλυτος καὶ ξεσκισμένος καὶ ματωμένος ἀνέβηκε τὰ σκαλοπάτια τῶν μοναστηρίων, ὅπου τέλος πάντων, καταστάλαξε σὲνα συμπατριώτη του προηγούμενο. Ἐκεῖ ἔσκαψε τὴ γῆ φορώντας τὸ μαῦρο ράσο, φύτεψε, ἔσπειρε, θέρισε, ἴδρωσε, κοπίασε βγάζοντας τὸ λιτὸ ψωμί τοῦ ἀναχωρητή, καὶ δαγκάνοντας λίγη λίγη τὴν ἐλιά πικρὴ, ὥς ποὺ προσκολλήθηκε σὲ κάποιον ἁγιογράφο, γιὰ νὰ μάθει τὴ θεῖα τέχνη νὰ ἱστορεῖ ἁγίων εἰκόνας, πότε στεγνοὺς ὥς οἱ τσίφροι, καὶ πότε γλυκεῖς ὥς τὸ μέλι, καὶ πότε αὐστηροὺς ὥς χειμωνιάτικος οὐρανός, καὶ πότε ἱλαροὺς ὥς ἀνοιξιάτικη μέρα, καὶ ὑπερήφανος νὰ γράφει στὴν δεξιὰ γωνία τῆς εἰκόνας κάτω: «ἱστορήθη ὑπὸ χειρὸς Νικολάκη ζωγράφου—ζγουράφου κατὰ τὸ λαό—ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1872».

Αὐτὰ δὲν τὰ μολόγησε ποτέ του, μόνο ἄφινε νὰ μαντεύονται ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς, ποὺ πρόστρεχαν στὸ καλλιτεχνικὸ του χέρι, νὰ ἱστορήσει τὸν πόνο τους, καὶ ἀποροῦσαν καὶ θάμαζαν τὴν κακοτεχνία καὶ τὰ στραβά του σχεδιάσματα, ποὺ νόμιζες καὶ τᾶχε σύρει ἀνάσκητο χέρι παιδιοῦ, ὅταν πρωτοπιάνει τὴν πλάκα μὲ τὸ κοντύλι, ἢ δοκιμάζει νὰ σύρει τὶς πρῶτές του γραμμὲς μὲ τὴν ἀνείπωτη χαρὰ τῆς μάννας του.

Ὁ Νικολάκης ἦταν καὶ ἀριστερὸς ψάλτης τῶν Ἀγισαράντα μάρτυρων. Ἡ φωνή του, μιὰ φωνὴ ντούρα κι' ἀλύγιστη, ποὺ ἀνεβοκατέβαινε μιάμιση μόνο μουσικὴ σκάλα, μποροῦσε μέσα στὴν ἐκκλησιά νὰ κάνει νὰ κουδουνίσουν τὰ καντήλια καὶ τὰ χρωματισμένα τζάμια στὰ παράθυρα, καὶ νὰ τρομάξουν γριὲς καὶ νιόνυφες καὶ βαρεμένες. Δὲν ἔβγαине θαρρεῖς ἀπὸ τὸ στήθος, μὰ μέσα ἀπὸ πηγάδι, βαρεῖα καὶ πολυδύναμη. Ὅσο γιὰ παραφωνίες ἦταν μοναδικός. Μποροῦσε νὰρχίσει

στὸν *πα* καὶ νὰ καταλήξῃ στὸν *κε* μουσικὸ φθόγγο. "Ἐπειτα κι' ἂν δέ σκάμπαζε καὶ λίγη μουσική, ὅλα τὰ καταπιάνονταν θαρρετά, ἀκόμα καὶ τὸ *κράτημα* τοῦ *τερερεμ* καὶ τοῦ *ἀννενά* τελειώνοντας τὸ *κοινωνικό*, ὅταν ἀργοποροῦσε ὁ παπᾶς νὰ πεῖ τὸ «*μετὰ φόβου Θεοῦ πίστεως*».

Λοιπὸν, καλοστολισμένος μὲ τὰ ἀμπαδένια ἡ σαγιακένια κοστού-
μια του, τὰ δαχτανοστορισμένα, ἀνέβαινε στὸ στασίδι καὶ θυμάμε-
νος τὶς ἁγιονορίτικες λειτουργίες καὶ τὶς ὁλονυχτίες, ποὺ τερέτιζαν
κατανυχτικὰ μὲ τὴ σειρά ὅλοι οἱ καλόγηροι ψάλλοντας τοὺς θαυμα-
στοὺς *πολυελαίους* καὶ τὰ *κραιήματα* εἰς διπλοῦν χρόνον, ἄρχιζε κι'
αὐτὸς μὲ τὴν ἀλύγιστη φωνή του κάποτε τὸ κράτημά του, ποὺ πῆ-
γαινε σὲ μάκρος, ὥς ποὺ ὁ παπᾶς μέσ' ἀπ' τὰ δημόθυρα τὸν ἔκοβε,
γιὰ νὰ μὴ πονοκεφαλεῖ μὲ τὶς μελωδίες τοῦ Νικολάκη, ποὺ ἀφίνον-
τας πίσω του τὶς καλογερικὲς του συνήθειες, ἄλειφε τώρα τὸ μακρὺ
του μουστάκι μὲ μαντέκα καὶ τὸ καλόθετε νὰ στέκει σ' ὅλη τὴ λει-
τουργία στὴ θέση του καὶ νὰ μὴ τοῦ φέρνῃ ἐμπόδια στὸ ψάλσιμο ξέ-
χωρα ἀπὸ τὴ φαφουτσούνη του, ποὺ μὲ τὸ νὰ τρώγει γωνιάδια,
ὅπως ἔλεγε, ἔχασε τὰ δόντια του νωρίς.

"Ἦτανε συνήθεια στὴν ἐκκλησία τῶν ἁγισαρανταμάρτυρων, ὅπως
καὶ σ' ὅλες τὶς ἄλλες ἐκκλησίες, νὰ ὑψώνεται ἀκριβῶς στὸ κεφάλι
τοῦ ἀριστεροῦ ψάλτη, πάνω σάψηλὸ κοντάρι, ὅλη τὴ χρονιά μιὰ εἰ-
κόνα σὰν ἄβγὸ καθρέφτης, ζωγραφισμένη μὲ τὴν ἀνάσταση. "Ὅλη
τὴ χρονιά ἡ εἰκόνα τούτη, ντυλυμένη—δὲ ξαίρω γιατί—μ' ἓνα πανί
κόκκινο, στεκότανε ἐκεῖ γιὰ ν' ἀνοίξῃ τὴ νύχτα τῆς 'Ανάστασης καὶ
νὰ ξανάμπει πάλι τῆς 'Ανάληψης μέσα στὴ θήκη τῆς τὴν κόκκινη.

Τὴν ἀνάσταση αὐτὴ ἀπὸ πολλὰ χρόνια τὴν εἶχε ζωγραφίσει κά-
ποιος ἄλλος ζωγράφος στὴν Πόλη κι' ἀπὸ κεῖ ἦτανε φερμένη. Τὴ
Λαμπρὴ τὴν περασμένη ἔγινε μιὰ σύγχυση στὴν ἐκκλησιὰ ἐξ αἰτίας
ποὺ πῆραν φωτιά τὰ στολίδια τῆς εἰκόνας, καὶ κάρκιναν καὶ χάλα-
σαν τὴν εἰκόνα τόσο, ποὺ δὲ μπορούσε νὰ στέκει πιά τέτοια ἀπὸ τὸ
στασίδι πίσω στὸν ἀριστερὸ ψάλτη.

Καὶ πῆρε πάνω του τὸ χρέος ὁ Νικολάκης ὁ Ζγουράφος, αὐτὸς
νὰ ἱστορήσῃ μιὰ καινούργια ἀνάσταση μὲ τὰ μυστήρια τῆς τέχνης του.

Καὶ καθιζόντας κλεισμένος κι' ἀφίνοντας τὶς ἄλλες ζωγραφίες
του, σχεδίασε μιὰν ἀνάσταση ποὺ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἐνθουσίασε ἡ με-
γάλη τῆς ἐπιτυχία. Παράστησε τὸν τάφο ἀνοιγμένο, τὸ Χριστὸ νὰ
ὑψώνεται βαστάζοντας τὸ κοντάρι του μὲ μιὰ σημαιοῦλα, μὲ τὸ στη-
θος τρυπημένο καὶ τὸ αἷμα ζεστὸ ἀκόμα, τοῦβαλε πόδια τρύπια μα-
τωμένα καὶ μεγάλα, ποὺ δὲ θὰ τοῦμπαιναν τὰ πιὸ μεγάλα παπού-
τσια τοῦ καβάρη τοῦ Νικολάκη—παπουτσή κείνου τοῦ καιροῦ—, ἰστό-

(ΤΟΥ ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ)

ρησε τοὺς ρωμαίους στρατιῶτες, ἄλλον θαμπωμένο μπρούμυτα, ἄλλον ἀνάσκελα κι' ἄλλον νὰ φεύγει, συμπλήρωσε κι' ὅ,τι ἄλλο φαντάχτηκε στηριγμένος στὴν ἀφήγηση τοῦ Εὐαγγέλιου καὶ προχώρησε στὴ *θωριά*, ὅπως ἔλεγε.

Ἐ! σὲ μιὰ βδομάδα πέτυχε τὸ ἀριστούργημά του. Ἀπὸ τὶς βοῦρτσες του βγῆκε ἓνα πρᾶμμα, ποὺ ἡ ἀγιογραφία ἔμεινε σαστισμένη. Ἔτσι ἄλλοτε ἱστούρησε τοὺς ἀγιοαρανταμάρτυρες μέσα στὴ παγωμένη λίμνη—μιὰ σύνθεση τρομερὴ ὅσο καὶ τὸ παγωμένο νερό, ποὺ παίδεψε τοὺς ἅγιους—, ποὺ ἔγινε μὲ τὰ ἔξοδα τῶν ἀμπατζήδων καὶ στήθηκε στὸ προσκυνητάρι γιὰ νὰ προσκυνοῦν οἱ χριστιανοὶ μπαίνοντας στὴν ἐκκλησιά. Εὐτυχῶς ποὺ στὰ πολλὰ χρόνια τῆς ζωῆς της, τὰ φιλήματα, τὰ σάλια καὶ τὰ χνώτα τοῦ λαοῦ, ἔσβυσαν τὸ τερατούργημα κεῖνο, ὥς ποὺ ἔμεινε μιὰ ἰδέα εἰκόνας καὶ μπογιᾶς.

Καὶ λοιπὸν περήφανος ὁ Νικολάκης κουβάλησε τὴν εἰκόνα φρέσκη καὶ λαμπερὴ στὴν ἐκκλησιά, τὴν πέρασε στὸ κοντάρι ἀπὸ τὴ μεγάλη Τετάρτη καὶ σκεπασμένη μὲ τὸ κόκκινο *κιλίφι*, τὴν ὕψωσε στὸ στασίδι του πίσω, μὲ καρδιοχτύπι προσμένοντας νὰ τὴν ξεσκεπάσει στὴν ὥρα της.

Καὶ ἡ ὥρα ἔφτασε. Ὅλη ἡ μεγάλη βδομάδα, ποὺ τόσο κούρασε παπάδες, ψαλτάδες, καὶ πιστοὺς πέρασε μὲ μεγάλη κατάνυξη καὶ ψάλλθηκαν ὅλα τὰ *χρυσὰ γράμματα* κατὰ τὴ Χατζηκόρη τὴν *κόρη*— ποὺ τὴν λέγαν κόρη, γιὰτ'εἶχε μείνει ἀειπάρθενη δοσμένη στ' ἅγια γράμματα, τὶς νηστεῖες καὶ προσευχές καὶ μετάνοιες, καὶ ποὺ συμπλήρωσε τὴν ἀγιωσύνη της πηγαίνοντας καὶ στὸ χατζηλίκι.

Καὶ σὰ χτύπησαν μεσάνυχτα οἱ καμπάνες καὶ διαλάλησαν στὴ γῆ καὶ στὸν οὐρανό, πῶς ἔφτασε ἡ μεγάλη ὥρα τῆς ἀνάστασης, μαχμούρης ξεκίνησε κι' ὁ Νικολάκης, ἀλλαγμένος καὶ ξουρισμένος γιὰ τὴν ἐκκλησιά. Πέρασε τὸ γεφύρι, ποὺ χώριζε τὴν ἐνορία του ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀνέβηκε τὸν ἀνήφορο καὶ βλέποντας τὸν ξάστερο οὐρανὸ σιγομουρμούρισε στὸν ἦχο τῆς καμπάνας τὸ τροπάρι, ποὺ θὰ ξεσκέπαζε τὸ ζωγραφικὸ ἔργο ποὺ ἱστούρησε.

Κόσμος ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ ἔβγαινε μέσα ἀπὸ τὰ σοκάκια σιγομιλώντας, κλειδώνοντας τὶς ξώθυρες καὶ βαδίζοντας στὸ καλντιρίμι τῶν δρόμων μὲ τὸ φανάρι στὸ χέρι.

Ἔστριψε τὸν πλατὺ δρόμο, ποὺ τ' ἀμάξια ἐρχότανε ἀπὸ τὰ χωριά μέσα στὴν πολιτεία, κι' ἀνέβηκε πάλι ἓνα στραβὸ στενοσόκακο, τὸ μισὸ ρεμματιά καὶ τὸ μισὸ δρομαλάκι καὶ νά, βγῆκε στὴν πλατεῖτα τῆς ἐκκλησιᾶς. Τ' ἀψηλὸ καμπαναριό, ὥς τριάντα μέτρα, μὲ τὴν καμπάνα στὸ θόλο του, ὕψωνότανε σὰ ξωτικὸ πρᾶμμα, σὰ σημερινός

ΠΑΣΧΑΛΙΑ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

Ἄνθισεν ὁ Θρακιώτικος κάμπος. Τὰ ποτάμια ἔσυραν τὰ ὑστερνά τους δυνατὰ νερά καὶ κατακάθισαν στὴν κοίτη τους, ἔσβυσαν τοὺς θυμοὺς οἱ βοριάδες, κλείστηκαν στ' ἄσκιά τους οἱ ἀνέμοι καὶ ὁ οὐρανὸς χαμογέλασε στὴν ψυχὴ τῆς προσφυγιάς.

Ἕνας ἥλιος εὐχάριστος ἔλαμψε, καὶ λαχταριστὸς ἀπλώσε τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία. Τὰ χιόνια ἔλυωσαν καὶ μακρυνὰ τὰ βουνά μονάχα τὰ βαστοῦν κάπου—κάπου πηχτά, σὰν πηνελιές ἄσπρες σὲ μαῦρο πῖνακα. Κι' ὁ κάμπος ἄνθισε. Πρασίνισαν ὅλα. Τὰ χωράφια γιορτάζουν. Κάμποι μεγάλοι ἀπὸ παπαροῦνες καὶ χαμομήλι, σὰν οὐρανοὶ ἀφροστόλιστοι ἀπλώνονται. Εἶνε ἡ ἀνοιξή ἡ ποθητή. Κ' ἡ μυγδαλιὰ ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἄνθισε καὶ νυφοστολίστηκε. Τὰ δέντρα μπουμπούκισαν καὶ οἱ τρυφερές φυλλωσιές ριγοῦν στοῦ ζέφυρου τὰ χαϊδέματα τὰ ρίγη τῆς νύφης τῆς πρωτοχάδευτης. Τὰ πουλιά ζευγαρώνουν, τάηδόνια κελαδοῦν, τὰ ζῶα δυναμώνουν βόσκοντας καινούργια θροφή. Καὶ οἱ ἄνθρωποι καλλιτερεύουν τὴν ὁρεξὴ τους, παίρνουν ζωὴ, παίρνουν δύναμη καὶ γιομίζουν ἐλπίδα. Εἶνε ἀνοιξή.

Νὰ καὶ τὸ Πάσχα. Ἡ σαρακοστὴ πέρασε γρήγορα. Ὁ Μάρτης κύλισε μὲ τὶς ιδιότροπες μέρες του καὶ ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος τελείωσε. Διαβάστηκε κι' ὁ Μέγας κανόνας καὶ νὰ τὸ Μεγαλοβδόμαδο ἀνθοστολισμένο. Τὰ λουλούδια μὲ τὴ σειρά τους ἄνθισαν καὶ πρῶτα οἱ μοσχομυρωδάτες βιόλες. Τὸ μελίσσι χύθηκε καὶ γλυκοχαίρεται τοὺς χυμοὺς τῆς πρώτης ἀνοιξῆς. Ἡ πασχαλιὰ μοσχοβόλησε καὶ ὁμορφαίνει τὴν ὥρα. Τὸ μυρμήγκι ξεμύτισε κι' αὐτὸ κι' ἄρχισε τὴν ἀτέλειωτη δουλειὰ τοῦ κουβαλητή. Ἡ χαρὰ χυμένη στὴν ἀτμόσφαιρα γίνεται ἀναπνοὴ γιὰ τοὺς εὐτυχισμένους καὶ τοὺς κακοτυχισμένους. Στὴ γῆ πάνω ἐξίσου μοιρασμένη ἡ ἀτμόσφαιρα γιὰ δίκαιους κι' ἁμαρτωλοὺς, χύνεται καὶ φουσκώνει πνεμόνια ἀρρωστημένα καὶ ζωντανά.

Μιὰ μόνο ψυχὴ θλιμμένη δὲ βρίσκει παρηγοριά. Μιᾶς μάννας ψυχὴ, μιᾶς δύστυχης μητέρας ποὺ χτὲς ἀκόμα γλυκοφιλώντας ἀπελπιστικὰ τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ της γιὰ χίλιες φορές, τὰπίθωσε στὴ μαύρη γῆς. Καὶ πάσχει καὶ μύρεται, ὅπως ἡ μάννα τοῦ Χριστοῦ κυττώντας τὸ σταυρωμένο καὶ ματωμένο νὰ παραδίνει τὴν ψυχὴ του.

— Παιδί μ' και πάλ' παιδί μ' κλαίγει. Μὲ τὸ Χριστὸ καὶ σὺ πα-
ράδωκες τὸ πνέμα σ'. Καὶ τραγουδεῖ καὶ μυρολογᾷ :

— Ἦλιε μου, πῶς ἐβιάστηκες νὰ πᾶς νὰ βασιλέψεις
κι' ἀφήκες τὸ σπιτάκι σου κι' ἄλλοῦ πηγες νὰ φέξεις :

Εἶνε ἡ προσφυγομάννα, ποὺ μὲ τὴ σειρὰ τῶνα πίσω ἀπὸ τᾶλλο
ἔθαψε τὰ τρία της παιδιά. Ἡ φτωχομάννα, ποὺ πάσχισε καὶ πολέ-
μησε νὰ τὰ γλυτώσει, ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Τούρκων, μὰ ἡ μαύρη φτώ-
χεια, ἡ μαύρη ὀρφάνια, κακοζώητα καὶ θλιβερά τὰ χτύπησε κατὰ-
στηθα γιὰ νὰ τὰ στείλει στὸν ἄλλον κόσμον.

Ξημέρωνε μεγαλοσάββατο. Χαρούμενα οἱ καμπάνες χτυποῦσαν
γιὰ τὸν ἑσπερινὸ καὶ τὴ λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου.

Ἀπὸ βραδὺς κουρασμένοι οἱ παπάδες κι' οἱ ψαλτάδες τοῦ Ἀη-
Θανάση μὲ τὸν ἐπιτάφιο θρήνο, ἀργὰ-ἀργὰ πῆγαν στὴν ἐκκλησίαν.
Χτύπησαν καὶ ξαναχτύπησαν οἱ καμπάνες. Πόσο χαρούμενα ! Χτυ-
ποῦσαν γιὰ στερνὴ φορά, γιατί πλιά-ὡς τὰ μεσάνυχτα θὰ σώπαιναν
καὶ θὰ ξεκουράζονταν, γιὰ νὰ ξαναχτυπήσουν τὴν Πασκαλιά, δια-
λαλώντας τὴν ἀνάσταση. Ὁ κόσμος δοκίμαζε μιὰ χαρὰ, μιὰ ὄρεξη
γιὰ τὴ ζωὴ. Τὸ σταύρωμα τοῦ Χριστοῦ ἔδινε ζωὴ στοὺς χριστιανούς.
Μόνο ἡ κόνια Θεανῶ, ποὺ ἔμεινε ἔρημη, παντέρημη, θάβοντας τὰ παι-
διά της χτυπημέν' ἀπὸ τὸ Χάρο, μυρολογοῦσε στὸ ἐρειπωμένο της
δωμάτιο, ποὺ φάνταζε στὰ μάτια της σὰν κόλαση, σὰ φυλακὴ κέ-
λεγε :

— Παιδιά μ' ἀγουροχτύπητα, νιόδεντρα πληγωμένα,
Τὸν κάτω κόσμο ἀποζητῶ, γιατριά νὰ βρῶ γιὰ μένα.

Γινότανε ὁ ποιητὴς τοῦ πόνου της, ποὺ πλημμυροῦσε τὰ κουρα-
σμένα της στήθεια. Κι' ἔκλαιγε καὶ μυρολογοῦσε ὧρες ἀνιστορώντας
μοναχὴ ποιητάρης τοῦ λαοῦ, — τὰ πάθη της, ποὺ ξεπετοῦσαν σὰν
σμαράγδια ποιητικὰ ἀπ' τὴν πλήμμουρα τοῦ καύμοῦ της.

Καὶ σὰν ἔπεσε ὁ ἥλιος καὶ μοσχοβόλησε ἡ ἄνοιξη τὸ βασιλεμά
του μὲ τὴν πνοή τοῦ ἀνοιξιάτικου ζέφυρου, πῆρε ἡ κόνια Θεανῶ τὸ
σακκοῦλι της, ἔβαλε μέσα παίρνοντας πότε ἀπὸ τὸ σεντοῦκι της,
πότε ἀπὸ τὸ ντουλαπάκι της, πότε ἀπὸ τὸ φορτσέρι της, κάτι χρεια-
ζούμενο καὶ ἓνα κομμάτι ψωμί μαῦρο, ποὺ τῶχε ἀπὸ τὸ πρωί, καὶ
μαντηλώνοντας τὸ κεφάλι της μὲ τὴ μαύρη μαντήλα τοῦ πένθους
της, ἔσυρε τὴ θύρα τοῦ δωματίου της καὶ κλείδωσε ἀπανωτά, καὶ
σηκώνοντας τὸ μισοφούστανό της, ἀνακάλυψε τὴν τσέπη τὴ μυστικὴ
γιὰ ν' ἀσφαλίσῃ τὸ κλειδί της.

Ἔκανε τὸ σταυρὸ τῆς καὶ τράβηξε ἀμίλητη πρὸς στὴν ὁξώπορτα.

Δὲν τὴν χωροῦσε ἡ γῆς, δὲν τὴν χωροῦσε ἡ αὐλὴ μὲ τόσο θόρυβο, ὅπου ἀμέτρητος προσφυγικὸς κόσμος βοοῦσε, κινύτανε, ἔσιαζε, πάστρευε, ἄσπριζε, καθάριζε καὶ ἀμέτρητα παιδιὰ θορυβοῦσαν χαρούμενα, κι' ἐπαιζαν ἀδιάφορα στὰ πάθη τῆς, στὴν πίκρα τῆς, στὴ δυστυχία τῆς.

Ἔσυρε στὸ μεγάλο δρόμο πρὸς τὸ νεκροταφεῖο κι' ἀπὸ κεῖ ἀνυφόρησε τὸ ὕψωμα, μὲ τάραιά σπίτια καὶ τὰ λιγοστὰ δέντρα, ποὺ τὰ ὠραίωνε τὴν ὥρ' αὐτὴ τοῦ ἡλίου τὸ ρόδισμα, ποὺ βουτηγμένος πίσω ἀπὸ τὸν κάμπο ἀκόμα ἔβαφε μὲ τὰ ρόδα του καὶ τὰ σύγνεφα τὰ λιγοστὰ καὶ κάτω τῇ θάλασσᾳ καὶ τὰ βουνὰ γύρω, καὶ τὸ λόφο ποὺ δρασκέλιζε ἡ κόνᾳ Θεανῶ.

Ἀνεβαίνοντας στάθηκε ἡ γυναῖκα νὰ δῇ τ' ὁμορφοθέαμα. Τὴν συνεπῆρε ἡ ὁμορφιὰ καὶ μῦλο ποὺ δὲν ἔνοιωθε νὰ βλέπει τὸ ὠραῖο, ὅμως μιὰ εὐχαρίστηση δοκίμασε νὰ πλημμυρᾷ τὰ στήθη τῆς. Μιὰ ἀνακούφιση αἰσθάνθηκε μέσα τῆς ἀπὸ τὸ ὠραῖο σεργιάνισμα, καὶ εἶπε : «—Θεέ μου, τί κλαίω ; Τί πονῶ, τί πάσχω ; Παναγίτσα μου, σένα σοῦ σταύρωσαν τὸ γυιό σου καὶ σὰ μάννα ὑπόφερες τὸ χαλασμό καὶ γὼ ἢ μαύρη μυρολογῶ καὶ βλαστημῶ μπροστὰ στὸ Θεό... Ἡ χάρη σου, Παναγία μου, ἄς με λυτρώσει».

Πῆρε θάρρος, πῆρε ἐλπίδα καὶ γρήγορη—γρήγορη τράβηξε τὸ δρόμο, ποὺ ἔφερνε στὸ μικρὸ μοναστήρι, στὴν κορυφὴ τοῦ μικροῦ βουνοῦ. Ἐκεῖ ὕψωνότανε ὁ Ἁγιολιάς, τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι μὲ τὰ λίγα κελιά του, ὅπου ἕνας καλόγερος μόναζε φυλάγοντας ἀπὸ ἐκεῖ νὰ κατέβει τὸ ὄρμα τοῦ προφήτη Ἠλία γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του, ἕνας καλόγερος διπλωμένος ἀπὸ τὰ χρόνια κι' ἀπὸ τὴ νηστεία, ἀληθινὸς ἀναχωρητὴς κι' ἀπαρνητὴς τοῦ κόσμου αὐτοῦ.

Τώρα τὰστρα τοῦρανοῦ λαμποκόπησαν τρεμουλιαστά. Ἡ κόνᾳ Θεανῶ ἀνεβαίνοντας τὴν ἀνηφοριὰ μὲ τὴν ψυχὴ ἐλαφριά, θαρρεῖς καὶ πετοῦσε—μεσόκοπη γυναῖκα. Τί εἶνε ὁ κόπος μπροστὰ στὴ γαλήνη τῆς ψυχῆς ; Δίχως φόβο, δίχως κανένα ξίπασμα, ἀνηφόρησε, ἀνηφόρησε ὡς ποὺ ἀντίκρυσε τὸ μοναδικὸ φῶς τοῦ μοναστηριοῦ νὰ θαμποφέγγει. Θαρρετὴ τράβηξε ἴσα πατώντας σὲ κοφτερά βράχια, σὲ χαλίκια γλυστερά, σὲ λακοῦβες.

Πήγαινε μὲ θερμὴ ψυχῆς ν' ἀναστήσει τὸ Χριστὸ μὲ τὸ σεβάσμιο καλόγερο, ποὺ ἀνήμερος κι' αὐτὸς περνοῦσε τὰ γεράματά του τυλιγμένος μέσα στὰ χρόνια του, στὴν πατριαρχικὴ γενειάδα του καὶ στὰ φτωχὰ του ράσα, κι' ἀπόκοσμος.

Τέλος ἔφτασε τὴν ὁξώπορτα τοῦ μοναστηριοῦ. Ἐστάθη καὶ γύ-

ρ'σε τὰ μάτια κάτω. Ἡ πολιτεία φεγγοβολοῦσε καὶ βότζε. Ὁ θόρυβος ἀνέβαινε ὡς ἐκεῖ ψηλά λαγαρισμένος σὰ μιὰ μουσικὴ ἰδιότροπη, σὰ βόϊσμα ἀπὸ μελισσολόγι.

Ἔκανε τὸ σταυρὸ τῆς ἡ κόνα Θεανῶ. — «Δόξα σοι ὁ Θεός», εἶπε, καὶ σὰν ἀνάπνευσε καὶ χόρτασε ἀπὸ σεργιάνιο, χτύπησε τὴν πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ.

— Ἐλεος δέσποτα μ', καλόγερε μ', γιὰ μιὰ ἁμαρτωλὴ, ποὺ ἦρτε ν' ἀναστήσ' μαζί σ' τὸ Χριστό, εἶπε.

— Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου, πρόσφερε ὁ γεροκαλόγερος μὲ τὸ καντῆλι στὸ χέρι ἀνοίγοντας τὴν πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ.

— Νὰ μὲ σχωρέσς, δέσποτά μ', ποὺ ἦρτα νὰ ταράξω τὴ μοναξιά σ'. Ὁ πόνος μ' ἔφερε δῶ ψηλά, ὅπου μπορῶ μακριὰ ἀπὸ τὸν κόσμον νὰ γιορτάσω τὴν Ἀνάσταση, νὰ κλάψω ἡσύχη, νὰ ζήσω τὴ μεγάλ' τούτη ὥρα μονάχ'.

— «Ὁ Οἶκος τοῦ Θεοῦ καταφύγιόν σου», κόρη μου, ψιθύρισε ὁ γέροντας μέσα στὰ γένια του καὶ ἔκλεισε τὴν πόρτα πάλι.

Περπατώντας ὠδήγησε τὴν κόνα Θεανῶ μὲ τὸ ζεμπίλι στὸ χέρι στὸ κελὶ τῶν ξένων καὶ ἀφένοντας τὸ καντῆλι, ποὺ ἔκαιε τσιτσιριστά, στὸ πεζοῦλι τοῦ παραθυριοῦ — Ἠσύχασε, εἶπε καὶ τὰ μεσάνυχτα θὰ ψάλουμε μαζί τὴν Ἀνάσταση.

Καὶ ψιθυρίζοντας λόγια τοῦ ψαλτηριοῦ καὶ ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ, προχώρησε ἡ καμπουριαστός μὰ ψηλὸς σὰν κυπαρίσσι θεόρατο στὸ κελὶ του. Ἐκεῖ ξακολούθησε νὰ ψέλνει τὸν κανόνα μουρμουριστά. «Κύματι θαλάσσης τὸν κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον...».

Ἦθελε τὸ μεσάνυχτα ποὺ οἱ ἦχοι τῆς καμπάνας θ' ἀνέβαιναν ὡς τὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, ἤθελε νὰ εἶνε ἕτοιμος κι' αὐτὸς νὰ σηκώσει τὴν Ἀνάστασι τῆς ἐκκλησίας του καὶ νὰ πῇ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη.

Καὶ ἡ κόνα Θεανῶ, ποὺ τοῦ ἔφερε κεριὰ καὶ τοῦ ἔφερε λάδι καὶ τοῦφερε κρασί γιὰ τὴ λειτουργία καὶ τοῦφερε μιὰ ψηφωτὴ πετσέτα — φασμένη μὲ τὰ χέρια τῆς σὰ γάλα — καὶ τοῦφερε τρία αὐγά κόκκινα κι' ἓνα τσουρέκι ὅσο γιὰ τὴ χάρη τῆς γιορτῆς, τ' ἀπίθωσε ὅλα στὸ πεζοῦλι καὶ τὰ σκέπασε μὲ τὴν πετσέτα καὶ ἀθήσε στὸ ξύλινο κρεβάτι — τὸ λιτὸ κρεβάτι τῆς καλογερικῆς — νὰ θυμηθῇ πάλι τὰ περασμένα.

Καὶ πῆγε ὁ νοῦς τῆς σὸλα τὰ περασμένα, καὶ κατεβατὸ κατεβατὸ τὰ φυλλομέτρησε, καὶ μὲ συγκίνηση μέσα στὰ κατεβατὰ εἶδε ὧρες ὥραιες, ὧρες πικρὲς τῆς ζωῆς τῆς καί, ξαναζώντας τὴν ὅλη, ἔφτασε μὲ τὴν καρδιά ἀνακουφισμένη ὡς τὴν ὥρα αὐτή, ποὺ βρισκότανε στὸ ξερὸ κρεβάτι ἀπακουμπισμένη, προσμένοντας τὰ χαρού-

μενα χτυπήματα, που θάνέβαιναν από την πολιτεία έδω στο ύψος του Προφήτη 'Ηλία—του διφρηλάτη 'Ηλίου» των παλιών καιρών της μυθολογίας.

Έτσι ξφτασε ή ώρα που γλυκοσκούστηκαν οί καμπάνες, όταν κι' ό γεροκαλόγηρος, ό αϊωνόβιος αυτός άναχωρητής, βγήκε από τό κελί του—σάν ήσκιος—καί φορώντας τό καλό του ράσο προχώρησε στο σήμαντρο της έκκλησούλας. Καί βαστώντας τό σφυρί στο χέρι, σφυροκόπησε μουσικά καί ρυθμικά :

τόν 'Αδάμ—τόν 'Αδάμ, τόν άμίνα—άμίναδάμ
σε ώραίους άνάπαιστους, που νόμιζες καί ζωντάνευε ό άρχαίος ποιητής τό χορικό του, που σ' άνάπαιστους ώραίους καί ρυθμικώ-
τατους έψαλε τόν άνθρωπο καί όλα τ' άνθρώπινα πάθη καί συναι-
σθήματα.

Ό γέροντας 'Αγάπιος, που ήταν καί μουσικός καί καλλιφωνος, ήξαιρε μέ τόν χτύπο του σήμαντρου κι' αυτός νά ζωντανεύει τά συναισθήματα που πλημμυροϋσαν την μοναστική ψυχή του, καί είχε τόση εϋπάθεια, τόση εϋαισθησία, τόση λεπτότητα.

Καί τό σήμαντρο, σωστή μουσική αναδίνοντας, τραγούδησε στο Θεό τους πόθους του καλόγηρου, καί ώρμηνεψε τόν βαθύ πόνο της κόνα Θεανώς, που άκόμα δέ βγήκε από τό κελί της.

Τώρα μέ τό λάδι της, ή μόνη έκκλησιασμένη, άναψε τά καντή-
λια—τρία καντήλια—του Χριστού, της Παναγίας, του 'Αγιολιά, κι' απόθεσε τόν άρτο της στα χέρια του καλόγηρου μ' εϋλάβεια καί τά κεριά στα μανάλια τά μπρούντζινα.

Κι' άρχισε ό γέροντας νά συμπληρώνει τόν κανόνα : «Έκστηθι φρίττων οϋρανέ, καί σαλευθήτωσαν τά θεμέλια της γης..» "Ένα ένα σιγόλεγε τά τροπάρια μέ την βαρεία άλύγιστη φωνή του, που έβ-
γαινε, θαρρείς, από τό βάθος πηγαδιοϋ. Τά χείλια μισοάνοιγαν καί ή πνοή του άχνιζε.

Ποτέ στη ζωή της ή κόνα Θεανώ δέν ένοιωσε τέτοια κατάνυξη, τέτοια μελωδία. Τώρα καταλάβαινε, γιατί στα μοναστήρια ό κόσμος εΐταν άγιος. Τώρα έξηγοϋσε, γιατί οί καλόγεροι εΐταν έτσι ύποβλητικοί.

Ό κανόνας πήγαινε σε μάκρος κι' αυτή σκυμμένη, μέ τό μαυρο-
μαντηλωμένο της κεφάλι π' άκουμποϋσε στο μάρμαρο της έκκλη-
σιās, δεότανε κατάβαθα, για την ψυχή των παιδιών της.

Κι' όταν άκούστηκαν κάτω στην πολιτεία οί καμπάνες κι' άνέ-
βηκε μιá ίαχη από ψαλμωδίες καί καμπανοχτήματα, τότε κι' ό κα-
λόγερος απογύμνωσε την 'Ανάσταση από τό κόκκινο πανί της, που την σκέπαζε όλο τό χρόνο, καί την έστησε στο στασίδι του άριστερου ψάλτη. "Υστερα, άνάβοντας τό κερί του, έψαλε τό: «Δεϋτε λάβετε φως».

Ἡ κόνα Θεανῶ τότε μονάχα ὕψωσε τὸ κεφάλι της, καὶ σηκώθηκε ὀρθή καὶ πῆρε φῶς, «τ' ἅγιο φῶς», ποὺ τῆς ἔδωκε ὁ γέροντας μὲ τὴν λαμπάδα του, κι' ἔπειτα ἄκουσε τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» βροντερό, ποὺ σείστηκαν τὰ παράθυρα τῆς ἐκκλησοῦλας τοῦ μοναστηριοῦ.

Τώρα ἡ κόνα Θεανῶ πρόσφερε τὰ φτωχὰ της δῶρα καὶ τσοῦγκρισε τ' αὐτὸ της παρηγορημένη, μὲ τὸν ἁγιογέροντα. Ἡ καρδιά της εἶχε συχάσει, ἡ ψυχὴ της γαλήνεψε, ὁ νοῦς της καθάρισε καὶ δοκίμασε διάθεση γιὰ τὴ ζωή.

Κι' ἀποτραβήχτηκε στὸ κελί της, ὡς που νὰ ξημερώσει. Ἐκεῖ σιγομουρμούριζε κι' αὐτὴ ὡς τὴν αὐγὴ τὰ τροπάρια, ποὺ ἤξαιρε κι' ἔψαλε μὲ τὴ σιγανὴ φωνή της τ' ἀναστάσιμα.

Καὶ πρὶν ἀκόμη ροδίσει ἡ βουνοκορυφή, πρὶν τὰστρα ἀποτραβηχτοῦν μὲ τὰ πρῶτα κοκόρια, πῆρε τὸ σακκοῦλι της ἀδειανὸ καὶ ἀποχαιρετώντας τὸν καλόγερο ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ κελιοῦ του: «Χριστὸς Ἀνέστη, «Ἀληθῶς Ἀνέστη», ἔσυρε τὸ μονοπάτι. Κατέβαινε στὴν πολιτεία μὲ τὴν ψυχὴ γαληνεμένη, ξεκουρασμένη, ἡμερωμένη.

Ὅταν μπήκε στὴν αὐλὴ τοῦ προσφυγόσπιτου, τοῦ ἐρειπωμένου αὐτοῦ θαρρεῖς παλιόπυργου, καμμιά βοή, καμμιά φωνή, ὅλοι κοιμότανε ἀπὸ τὴν κούραση. Ξεκλειδώνοντας τὴν πόρτα τοῦ δωμάτιοῦ της, μπήκε ἡσυχα καὶ ξανακλείδωσε. Ἡ καντήλα της ἀκόμα ἔκαιγε. Ἔβγαλε τὰ ροῦχα της καὶ εἰχτηκε στὸ φτωχὸ της στρώμα. Ὅλη τὴν ἡμέρα δὲν φάνηκε στὴν αὐλή. Ἦθελε νὰ περάσει ἄφαντη ἀνήμερα τῆς Πασκαλιάς. Δὲν τῆς ἄξιζε ὁ κόσμος ἔτσι ὀρφανεμένης, ὀλομόναχης. Τῆς ἔφτανε ἡ χαρά, ποὺ δοκίμασε τὴν πασκαλινὴ νύχτα.

ΤΟ ΤΟΥΦΕΚΙ ΤΗΣ ΠΑΣΧΑΛΙΑΣ

Μεγαλοβδόμαδο 'Απριλιάτικο. 'Η άνοιξη σιγά—σιγά ξμπαινε μυρωμένη. Τὰ δέντρα πρασίνιζαν, τὰ λουλούδια — άμέτρητα ζουμπούλια, σεμπόγια κατμέρικα, λαλεμεκέδες, σταθωριές, ζακούμια, μενεξέδες, άγιοκλήματα, λαλέδες, πασκαλιές, κατίτρινα, άστράκια, όλα πασκαλινά στολίδια τής μητέρας γής, άνθιζαν. 'Ο κάμπος δλος καταπράσινος, με τὰ τραγούδια τών πουλιών έμοιαζε μ' έναν παράδεισο, πού στὰ παιδικά μου χρόνια όμοιον ζωγράφιζε ό άγιονορίτης καλόγερος περίλαμπρον, κατασταλάζοντας στήν πολιτεία μας ζωγράφος και άριστερός ψάλλης τής έκκλησιās τών 'Αγισαράντα μάρτυρων, πού άπαρνήθηκε τ' 'Αγιονόρος, και πού τόν θυμοΰμαι όλοζώντανον με τίς βοΰρτσες στο χέρι και τὰ μεγάλα γυαλιά στὰ μάτια.

Γύρω στὰ βουνά τὰ χιόνια σκέπαζαν τίς κορυφές, για νά κάνουν τήν άνοιξη δροσερή, νά μπόδίζουν τόν ήλιο νά μη μäs φλογίζει και νά γίνεται ποθητός, λαχταριστός. 'Ενας κάμπος άτελείωτος πράσινος, πού τόν στόλιζαν παπαροΰνες και χαμομήλι άμέτρητο—σαν τ'άστρα τούρανοΰ, σαν γαλαξίας — πού τόν δρασκέλιζαν οί άγελαριές και τὰ κοπάδια και τόν αΰλάκωναν ποτάμια και ρυάκια και ακούραστες τόν άλαφροπατοΰσαν πεταλοΰδες πανέμορφες και πολύχρωμες, και μελίσσια δουλευτάδικα και μερμήγκια ακούραστα τόν ώργωναν με τό όλοήμερο περπάτημά τους.

Οί πασκαλιές άνοιγμένες έχυναν τή μοσκοβολία τους, άπλωναν τίς χαριτωμένες φυλλωσιές τους. Τὰ λελέκια έχτιζαν άκόμα τίς φωλιές τους νιοφερμένα στὰ ψηλά καμπαναργιά και τὰ ψηλά σπίτια, τὰ χελιδόνια ψαλλίδιζαν τό τραγοΰδι τους, και τὰ ζαρκάδια πορπατοΰσαν με περήφανο κεφάλι, μά δειλιασμένα στο φουντωμένο δάσος.

Οί λίμνες, όπου κολυμποΰν περήφανοι κύκνοι, με τὰ φουντωτά δέντρα γύρω στίς όχτες, ακοΰν και χαίρονται τό μεθυστικό τραγοΰδι τών άηδονιών, πού μεθυσμένα άπό τήν ώμορφιά τής ζωής άγωνίζονται ποιό νά ξεπεράσει στή γλύκα τής μελωδίας.

Τὰ ποτάμια κατεβάζουν τὰ μελαχροινά νερά τους στο Αίγαίο, μουρμουρίζοντας τὰ τραγούδια τους.

'Η σαρακοστή κύληξε κρύα και παγερή και χιονισμένη, κύληξε,

μὲ προσευχὲς καὶ νηστείες. Καὶ μῆκε τώρα ἡ μεγάλη βδομάδα μὲ τὸν ἥλιο παιγνιδιάρη, μὴ τοὺς ἄνεμους συμμαζωμένους στ' ἄσκιά τους, μὲ τὸ κρύο φευγάτο καὶ τοὺς πάγους λυωμένους. Ἡ ἄνοιξη μόνο πετοῦσε ἑλαφρά παντοῦ μὲ τάνοιγμένα ἀπαλὰ φτερά τῆς πεταλούδας καὶ τὶς μυρωδιὲς ποὺ μεθοῦν, πάνω στὰ δέντρα, τὰ λουλούδια, τὶς βουνοπλαγιές, τὴν κληματαργιὰ, τὴν ἀκακίᾳ, ποὺ μοσχάνθισε. Μέσα στὴν αὐλὴ μας ποὺ ὑψωνότανε ἡ πολὺκλαδη βερυκοκιά καὶ ἤσκιωνε κι' ὠμόρφαινε μὲ τὸν πράσινο καρπὸ τῆς, ἄγουρον ἀκόμα, τὸν κῆπο, καὶ τᾶλλα λουλούδια ὑψωναν τὸ μπόγι τους καὶ τέντωναν τοὺς λαιμούς των γιὰ νὰ δείξουν τοὺς ἀνθούς, τὰ μπουμπούκια καὶ τὰ νιοφόρετα κάλλια τους, — πλῆθος λουλούδια — μέσα στὶς γλάστρες — τὰ σαξιά — καλοφυτεμένα καὶ καλοπεριποιημένα.

Καὶ τὸ πουλί μας αἰχμάλωτο μέσα στοῦ κλουβί, τραγουδεῖ τὸν πόνο του γλυκά — ἂν ποτὲ ὁ πόνος εἶναι γλυκός — καὶ παθητικά.

Ἡ μητέρα μου μὲ τὴ βούρτσα στοῦ χέρι ὅλα τὰσβέστωσε καὶ τὰ λεύκαινε καὶ τὰ ἔλαμψε κέκανε τὸ σπίτι μας — τὸ θυμᾶμαι σὰν καὶ τώρα — σὰν περιστέρι κάτω πρὸ καὶ σὰν κρύσταλλο καθαρὸ. Καὶ πρόσμενε πιά τὴν Ἀνάστασι ἀνάβοντας καὶ ξανάβοντας τὴν καντήλα τῆς.

Ἐναν-ἐναν ὅλους μᾶς εἶχε ράψει τὰ ροῦχα μας. Ἡ καμμένη ἀκούραστη ὕφανε ὅλη τὴ σαρακοστή τὸ «ντόκι» — ἓνα πανί κατριλωτὸ καὶ νόστιμο — καὶ ψαλιδίζοντας μᾶς ἔκοψε καὶ ἔρραψε τὰ ροῦχα τῆς Πασκαλιάς ἀνοιξιὰτικα. Μᾶς ἔρραψε τὸ σακκάκι καὶ τὸ πανταλόνι, σὰ ράφτης πολὺπεῖρος καὶ μᾶς συγύρισε τὸ κοστούμι μιὰ χαρὰ δίχως σφάλματα. Κι' ἂν κάποτε στοῦ ράψιμο ἡ ραφὴ τοῦ πανταλονιοῦ γύριζε μπροστὰ, αὐτὸ δὲν εἶτανε σφάλμα μεγάλο. Μιὰ φορὰ τὰ πασχάλινά μας ροῦχα ἀπὸ τὸ χέρι τῆς βγαλμένα, ἀπὸ τὸ νῆμα ὡς τὴν κρεμάστρα, μᾶς πρόσμεναν θαρρεῖς ἀνυπόμονα νὰ τὰ ντυθοῦμε.

Καὶ νυστέψαμε ὅλη τὴ σαρακοστή. Νηστέψαμε ἀληθινὰ γιὰ ν' ἀποθυμήσουμε τὸ κρέας, τ' ἄρνι τῆς Πασκαλιάς. Ὅλοι μιὰ τόση μεγάλη νηστεία, φάγαμε — ὅπως πάντα — τὰ πετμέζια, τὰ σταφύλια τὰ κρεμαστά, τὴ σταφυλαρμιὰ, τὶς μουστολαμπάδες, τὰ στεγνωμένα φρούτα, τὶς κομπόστες κι' ὅλα τ' ἀγαθὰ ποῦχε μέσα στοῦ κελάρι τῆς σοδειασμένα γιὰ τὴ μεγάλη νηστεία. Τώρα θὰ μεταλαβαίναμε νύχτα τὴν ὥρα τῆς ἀνάστασης — γιὰ νὰ γευτοῦμε λαχταριστὰ τὴ σούπα τῆς Πασκαλιάς καὶ νὰ τσουγγρίσουμε τ' αὐτό μας στοῦ νυχτερινό μας τραπέζι τῆς ἀγάπης, ποὺ συνήθιζε ὁ πατέρας μου μετὰ τὴ λειτουργία.

Ὁ κουμπάρᾱς, ποὺ ὅλη τὴ χρονιά γέμιζε πενταροδεκάρες—μεταλίκια καὶ γροσάκια—τώρα ἄνοιξε καὶ ἔχυσε στὸ τραπέζι τὸ θησαυρό, ποὺ ἔφτανε γιὰ νὰ μᾶς ἀγοράσουν τὰ μποτίνια τὰ χρωματιστά.

Ἀπὸ τοῦτο τὸν κουμπάρᾱ—τῶχα καὶ μὲ καὶ πόθο ἀκοίμητο καὶ κρυφὸ—σχεδίαζα κρύβοντας μερικὰ γροσάκια ν' ἀγοράσω κάτι πολὺ ἐπιθυμητό, πολὺ λαχταριστό,—ἓνα ὄνειρο!—ποὺ ἀπὸ τὴν περασμένη Πασκαλιά εἶχα βάλει στὸ νοῦ μου καὶ λαχτάρια νὰ ποχτήσω.

Καὶ σὰν πῆγαμε στὴν ἀνάσταση καὶ μεταλάβαμε κι' ὁ πατέρας μου βροντοφώνησε τὸ Χριστὸς ἀνέστη καὶ βρόντηξαν οἱ τουφεκιές με λογῆς·λογῆς τουφέκια, καὶ κοιμηθήκαμε κι' ὁ θεὸς ξημέρωσε τὴν ἡμέρα—Πασκαλιά χαρούμενη, ἀποφάσισα ν' ἀποχτήσω ὅ,τι λαχταροῦσα μιά ὀλάκκιρη χρονιά.

Δέκα χρονῶν παιδί ἀποφάσισα τὰ πιάσω στὸ χέρι μου τουφέκι,—ἓνα πιστόλι—ποὺ ἔπρεπε νὰ πάω κάτω στὴν ἀγορὰ νὰ τ' ἀγοράσω ἀπὸ ἓναν Τοῦρκο, ποὺ τὰ πουλοῦσε, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσω τέλος πάντων τὴν λαχτάρᾱ μου. Λαχταροῦσα νὰ τραβήξω καὶ γὼ μιά πασκάλινη κουμπουριά, ποὺ ἀπ' ὅλα τὰ σπίτια στὸ γύρισμα τῆς ἀνάστασης ξαπολοῦσαν ἀπὸ τὴ μεγάλη χαρὰ τοὺς οἱ χριστιανοί.

Καὶ πῆρα τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἀγορὰ—τὸ τσαρσί. Ἐκεῖ κάτω, ὅπου τὰ μαγαζιά τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Τοῦρκων ἔμειναν ἀνοιχτά, θάβρισκα τὸ ποθούμενο τουφέκι—τὸ πιστόλι καὶ τὸ λίγο μπαροῦτι καὶ τὸν ἐζά,—τὴν καψούλα.

Πότε δειλὰ καὶ πότε ξεθαρρεμένα—πότε ἄλλοτε ἔφυγα ἀπὸ τὸ σπίτι μας μὲ σκοπὸ τέτοιο,—κατέβαινα τὸ δρόμο, ὁ νοῦς μου δεμένος γύρω στὸ ὄνειρό μου—αὐτό, λησμονοῦσε ὅλα τὰλλα παιγνίδια τῆς Πασκαλιάς, τίς κούνιες, τοὺς τζαμπάζηδες, τὰ παιγνίδια τῆς γειτονιάς, ὅπου μ' ἔν' αὐτὸ κόκκινο δοκίμαζες τὴ χαρὰ τοῦ παιδιοῦ ποὺ καταχτᾷ κάτι, ποὺ δὲν τὸ γνώρισε ὡς σήμερα. Οὔτε τὸ πανόραμα θυμήθηκα, ὅπου πίσω ἀπὸ ἓνα γυαλί γνώρισα ἄλλοτε τὸν Ἄγιο Τάφο καὶ τὰ Γεροσόλυμα.

Πῆγαίνα δεμένος μὲ τὸ ὄνειρο τοῦ πιστολίου καὶ μὲ τὰ γρόσια στὸ χέρι. Καὶ σὰν βρέθηκα στὴν κατάκλειστη ἀγορὰ, μπῆκα στὸ στενὸ δρόμο, ὅπου ἓνας Τοῦρκος τεχνίτης, καθισμένος στὸ τεζιάχι του, δούλευε μὲ τὸ ρινὶ στὸ χέρι τὰ ψαλλίδια καὶ τὰ ξυράφια του. Αὐτὸς εἶχε τὰ πιστόλια, αὐτός!

Ἡ καρδιά μου πῆδηξε δυνατὰ ἀντικρύζοντάς τον μὲ τὴ γαλήνια μορφὴ του νὰ ρινίζει τὸ σίδερο. Στάθηκα καὶ κρατήθηκα ἀνήσυχος μακριά. Τὸν κυττοῦσα ἀπὸ κεῖ, καὶ μιά κινουσα νὰ πλησιάσω καὶ μιά δίσταζα. Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε δυνατὰ.

— Σὰ μὲ δοῦν ; ρωτοῦσα τὸν ἑαυτὸ μου.
 “Ὡς πού κάποτε, μέσα στὸ ἐρημικὸ δρομαλάκι, λύθηκε ὁ δισταγμός μου καὶ βρέθηκα μπροστὰ στὸν Τοῦρκο δουλευτῇ.
 — “Ἐχεις τουφέκια ; ρώτησα θαρρετά. “Ἐχεις ἓνα πιστόλι ;
 — “Ἐχεις παράδες ; ἔχεις ;
 — “Ἐχω. Καὶ πόσα χρειάζονται ;
 — Δέκα γρόσια, δέκα !
 Βγάζοντας ἀπὸ τὴν τσέπη μου, μέτρησα δέκα ἀσημένια γροσάκια ἓνα—ἓνα.

Τώρα κρατοῦσα στὸ χέρι μου τὸ πιστόλι. Τῶναιρό μου ξεπληρωνότανε. Μονομιᾶς ἔβαλα μπαροῦτι καὶ ἐζὰ κάτω ἀπὸ τὴν σκανδάλη, ἔσυρα μὲ χέρι τρεμάμενο καὶ μάτια κλειστὰ καὶ κεφάλι γυρισμένο ἀριστερά, τὴν πρώτη ριζιά ! Τὸ χέρι μου σείστηκε, κιτρίνισα καὶ ἡ καρδιά μου χτύπησε τρελλά ! “Ὁμως κέρδισα τὸ πᾶν ! Τῶναιρό κι’ ὁ πόθος μου ξεπληρώθηκε.

Κι’ ἔκανα πάλι νὰ τὸ ξαναγεμίσω καὶ θαρρετὰ ὕψωσα τὸ δεξιό μου χέρι μὲ τὴ σκανδάλη ψηλά. Τώρα δὲ γύρισα τὸ κεφάλι μου φοβισμένος. Δοκίμασα νὰ τραβήξω, μὰ τὸ πιστόλι μου δὲν ἔπιασε. Εἶχε... χαλάσει κιόλας.

“Ἀπελπίστηκα ἀπὸ τὴν ἀτυχία μου. Μὲ μιὰ φορὰ νὰ χαλάσει...

Καὶ γύρισα πρὸς τὸν τεχνίτη, ποὺ γελοῦσε τὴν ὥρα τούτη κάτω ἀπὸ τὰ μουστάκια του.

— Γιὰ μιὰ φορὰ μόνον δούλεψε τὸ τουφέκι μου, τοῦ εἶπα ἀπελπισμένος.

— Δυὸ γρόσια ἔχεις ; Δυὸ γρόσια θέλει νὰ γίνει.

— Δυὸ γρόσια ; κι’ ἄνοιξα τὴ φούχτα μου. Δυὸ μονάχα εἶχα μέσα στὴ φούχτα τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ μου.

Δυὸ μονάχα, κι’ ὅμως τοῦ τὰ μέτρησα : ἓνα ! δυό !

Τοῦ τὰ μέτρησα μὲ τὴ λαχτάρα νὰ κουβαλήσω στὴ συνοικία μας τὸ τουφέκι αὐτό, νὰ τὸ σύρω ἄλλη μιὰ φορὰ, νὰ βροντήξει δυνατὰ—πολὺ δυνατὰ, καὶ κατόπι νὰ τὸ χαρίσω, νὰ τὸ πετάξω.

Καὶ τὸ ξαναπῆρα ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Τοῦρκου διορθωμένο καὶ ἔσυρα τὸ δρόμο ποὺ ἔφερνε στὸ σπίτι μας νὰ προφτάσω ἀνάμεσα στὰ παιδιὰ τῆς γειτονιάς, νὰ τὸ βροντήξω τόσο δυνατὰ, ποὺ νὰ τρομάξουν ὅλοι !

Δὲ ξαίρω πῶς ἔφτασα ἀπὸ τὴν πολλὴ χαρὰ μου καὶ πρόφταξα νὰ μπῶ ἀνάμεσα στὰ παιδιὰ στὴν πλατεῖα τῆς ἐκκλησιᾶς, ποὺ βοῦϊζε κι’ ἀναγάλιαζε μὲ τὰ παιγνίδια τὰ πασκαλινὰ. Οἱ κούνιες ἀνεβοκατέβαιναν, οἱ τζαμπάζηδες περπατοῦσαν πάνω στὰ σκοινιά, οἱ

παλιάτσοι ἔκαμναν τ'άστεϊα τους, οἱ μουχαλαμπιτζήδες διαλαλοῦσαν τὸ μαλεμπί τους καὶ οἱ σεκερτζήδες τὰ σεκέρια τους.

Τζιτζιλι μίτζιλι ἄλλι γκιούλλοι πεμπελί, κερμιζι σικερλερίμ,
άνταλαρὶ ἱλικλερὶ μπαντατὶ σουλουζλαρίμ
Τζιτζιλι μίτζιλι....

Τί ἤθελαν νὰ ποῦν μ' αὐτὰ τ' ἀκατανόητα γιὰ μένα λόγια ; “Ὅμως τὰ παιδιὰ ἀγόραζαν γλυκὰ—πολύχρωμα σεκέρια—καὶ πιπίλιζαν ἀνάμεσα στὰ χεῖλια τους.

“Ἔτσι ἀβάσταγος ρίχτηκα μέσα στὸ πλῆθος τῶν παιδιῶν καὶ ὑψώνοντας τὸ χέρι μου καὶ κλείνοντας τὰ μάτια μὲ τὸ κεφάλι ἀριστερά, τράβηξα τὴ σκανδάλη, τοῦ τουφεκιοῦ μου. Μπουσουῦμ ἤχησε βαρεῖα τὸ πιστόλι μου. Ἀνοίγοντας τὰ μάτια μου, εἶδα νὰ μὲ κυκλώνουν τὰ παιδιὰ τῆς συνοικίας μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ νὰ μὲ τραβοῦν ἀλαλάζοντας :

— Στὴ μητέρα του, στὴ μητέρα του ! φώναζαν μὲ μιὰ φωνὴ δόλα. Καὶ μῆσυραν στὴ μητέρα μου, μὲ τὸ πιστόλι στὸ χέρι μπαρουτοκαπνισμένο, χλωμὸν καὶ ντροπισμένο. Τὰ δάκρυά μου θόλωσαν τὰ μάτια μου.

Πῶς ἔφτασα στὸ σπίτι μας μέσα στὰ χέρια τῶσων παιδιῶν δὲν κατάλαβα. “Ὅμως τὸ ποθητὸ τουφέκι μου τὸ βαστοῦσα ἀκόμα σφιχτὰ στὸ χέρι.

— Ποῦ τὸ βρήκες παιδάκι μ' τοῦτο τὸ κακὸ πρᾶμα ; ρώτησε ἡ μητέρα μου μὲ τὴν καλωσύνη ποὺ εἶχε, ποῦ ; Κεῖ μοῦ τὸ πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι.

Δὲν ἀπάντησα τίποτε. Δὲν πρόφταξα. Γιατὶ μονομιᾶς καὶ δίχως ἄλλα λόγια κι' ἄργητα, ἀνοίγοντας τοῦ πηγαδιοῦ τὸ σκέπασμα τ' ἀπόλυσε μέσα. “Ὅλα τὰ παιδιὰ ἔσκυψαν τὸνα πάνω στ' ἄλλο, νὰ κούσουν τὸ μπλοῦμ ποὺ ὑψώθηκε ἡχηρὸ ὡς τὸ χεῖλος τοῦ πηγαδιοῦ καὶ σκορπίστηκαν μονομιᾶς ἀλαλάζοντας, καὶ χύθηκαν ἀνάμεσα στὰ παιγνίδια τῆς πλατείας πάλι.

Ἐγὼ μονάχα ἔμεινα στὸ πηγάδι μπροστά, ὡς ποὺ βράδυασε, ἀπαρηγόρητος. Ἀκούμπησα σ' ἓνα τοῖχο τῆς αὐλῆς μας καὶ μοιρολόγησα τὸ τουφέκι μου, ποὺ τώρα κοίτονταν στὸν πάτο τοῦ πηγαδιοῦ γιὰ πάντα.

ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΗ

Ἄρχεψε τὸ μεγαλοβδόμαδο. Μερόνυχτα οἱ καμπάνες χτυποῦν καὶ οἱ ἐκκλησίαι διαβάζουν μιὰ τὴν προηγιασμένη τὸ πρωὶ καὶ μιὰ τὴν ὁλονυχτία τὸ βράδυ.

Ἡ πολιτεία—ἡ μεγάλη πολιτεία,—ποὺ δέχτηκε καὶ ρούφηξε ἓνα μέρος ἀμέτρητο ἀπὸ τοὺς πρόσφυγες, τοιμάζεται γιὰ τὴν Πασκαλιά. Τὰ μαγαζιά πουλοῦν μερόνυχτα καὶ στὸν τόπο τῶν πουλημένων ὑψώνουν πυραμίδες ἀπούλητων. Ὅλοι ψωνίζουν λίγο πολὺ καὶ τοιμάζουν, μεσ' ἀπὸ τὸ Μεγαλοβδόμαδο πένθος, νὰ φτάσουν στὴ χαρὰ τῆς Ἀνάστασης.

Κ' οἱ πρόσφυγοι, κι' αὐτοὶ ὅσοι βρίσκονται καλὰ κι' ὅσοι βρίσκονται ἄσκημα, μὲ τὴ γλυκεῖα ἀνάμνηση τῆς πατρίδας, καταπίνοντας τὸν πόνο καὶ τὴν πίκρα τῆς ξενιτειᾶς, τοιμάζονται κι' αὐτοί.

Ὁ Παπασταμάτης μονάχα, ὁ σαραντάχρονος παπᾶς τοῦ Θρακιώτικου κάμπου, σέρνει τὰ ξεθωριασμένα ράσα του ἀπὸ δρόμο σὲ δρόμο καὶ ἀπὸ ἐκκλησιὰ σ' ἐκκλησιὰ. Τὸ σπῖτι του—ἓνα δωμάτιο μὲ σαπιοσάνιδα, μέσα σ' ἓνα Τούρκικο γιούρτι, ποὺ τὸ δέρνουν οἱ νοτιάδες καὶ οἱ βορριάδες ἀλύπητα—δυστυχισμένο τὸ ζώνει τὸ κλῆμα καὶ ἡ λύπη. Ἡ παπαδιά του μοιρολογᾷ καὶ, θυμίζοντας τὴν περασμένη τους εὐτυχία, κλαίει πάνω στάπομεινάρια τῆς ζωῆς. Μιᾶς ζωῆς ποὺ τὴν καταρράστηκε ἡ πνοὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πήρε καὶ τὴν ἀφάνισε τοῦ διαόλου ἡ κατάρα.

Ἀγνώριστος ὁ Παπασταμάτης, μάταια ὡς τώρα ἀγωνίστηκε νὰ βρεθῇ σὲ μιὰ θεσοῦλα καὶ νὰ στήσῃ σὲ μιὰ καλύβα—ἓναν ἥσκιο σπιτιοῦ, ὅπου ξαναστήνοντας τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν ἀγίων καὶ τοὺς σταυρούς του μὲ τὰ πετραχεῖλια, θὰ μποροῦσε ν' ἀποκοιμίζει, διαβάζοντας καὶ μιλώντας μὲ τὸ Θεό, τὸν πόνο στὶς ψυχὲς τοῦ κακοπαθοῦ ποιμνίου του, ποὺ σκορπίσαν στοὺς πέντε ἀνέμους οἱ πόλεμοι κι' οἱ ἀναστάτωσης.

Ἀγνώριστος ὁ Παπασταμάτης. Τὸν ἔφαγε ἡ προσφυγιά. Πάει μάδησε ἡ πλοῦσια γενειάδα του ποῦφτανε ὡς τὴ ζώνη του τὴν ἀσημόλουστη, πᾶν τὰ μαλλιά του, ποὺ ὅταν ἔβγαζε τὸ καλημαῦχι του χινότανε σὰν καταρράχτης κυμάτου ἀφρισμένου πάνω στὶς πλάτες του. Τὰ φρύδια του ἀσπρίσαν καὶ τὰ μεγάλα του μουστάκια βάψαν

καὶ καήκαν ἀπὸ τὰ τσιγάρα. Χάθηκαν καὶ τὰ δόντια του τόσο, ποὺ δυσκολεύεται τώρα νὰ πῇ τὰ λόγια του σωστά καὶ νὰ μιλήσει καθά-ρια. Δὲν εἶναι οὔτε ὁ ἥσκιος τοῦ παλιοῦ Παπασταμάτη, ποῦ ἀπὸ ψάλτης γλυκόφωνος χειροτονήθηκε μιὰ φορὰ παπᾶς τοῦ Θρακιώτικου κάμπου μὲ τὴ θέληση τῶν πατριωτῶν του.

Τώρα πέσαν τὰ πάχητά του, κρέμασαν οἱ ζάρες του καὶ χάθηκε κ' ἔσβησε ἡ φωνή του, ἡ ἀργυρόχη φωνή του. "Ὅλα τὸν ἀφήκαν μαζί μὲ τὸ Θεό.— Κι' ὁ Θεὸς μ' ἀλησμόνησε λέγει, μὰ ἄς εἶναι.... ..

"Ὅμως στὴν πίστη του μένει σταθερός. Καὶ πρῶι καὶ βράδυ ἀκόμα διαβάζει τὶς προσευχές του καὶ τὸν ἀπόδειπνο καὶ τὸν ὕμνο μέσα στὸ δωμάτιό του καὶ βάζοντας τὸ πετραχήλι του, κάνει τὴν παρά-κληση τῆς κυρᾶ Διαμάντως στὴν Παναγία, ποὺ ἀσημοντυμένη τὴν ἔχει φέρει μαζί του, ξεκρεμώντας τὴν ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ.

Καὶ πολεμᾷ κάθε μέρα νὰ δώσει πίστη στὴν παπαδιά του νὰ ἐγκαρδιώσει μαζί μὲ τοὺς συγχωριανοὺς τοὺς ἄρρωστους καὶ ἔρμους, νὰ πῇ δυὸ λόγια αὐτὸς ὁ ἐρειπωμένος—στοὺς ἀδικοδαρμένους γέ-ρους καὶ τὶς γριές τὶς ἀποκαρδιωμένες, καὶ στὶς νέες ποὺ δίχως ἐλ-πίδα ξενοδουλεύουν τώρα τὴ δούλεια τοῦ αἰχμάλωτου στὴν ξένη γῆ.

"Ὅμως πάντα πιστὸς τὸ Θεό, διαβάζει καὶ διαβάζοντας τὰ ἱερά του βιβλία καρδιώνεται καὶ παίρνοντας δύναμη ψυχῆς λέγει: — Βα-στᾶτε παιδιὰ, κι' ὁ θεὸς θὰ φέξει καὶ γιὰ μᾶς. «Αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι, ἀλλὰ πίστιν ἔχετε καὶ γαλήνην ψυχῆς!...» Εἶχε διαβάσει που-θενὰ τὰ λόγια τοῦτα καὶ τὰ ξέρει ἡ εἴταν τῆς ψυχῆς του ξεχειλί-σματα τωρινά;

Ἡ παπαδιά λιγόψυχη γυναῖκα. Κλαίει καὶ μοιρολογᾷ. — Τί Λα-μπρὴ παπά μ' θὰ κάνουμ' πάλ'; — Ὑπομονὴ παπαδιά, τῆς ἀπαντᾷ θάρρος καὶ ὁ Θεὸς ποτὲς δὲν ἀπολείπει τοὺς πιστοὺς. Στὴ δυστυχία δείχνει ὁ καλὸς χριστιανὸς τὴν πίστη του στὸ Θεό, ὁ Ἰωβ...

—Τί Ἰωβ καὶ ξεῖωβ μὲ λές παπά μ' τώρα, ποὺ πάει ὁ νοδς μου στὸ σπῖτ' μου, στὸ χωριό, στοὺς ἐδικούς μας; Μπορεῖς νὰ ξεχά-σς τὸ ἅγιο χῶμα τοῦ τόπου μας ποὺ τώρα ἄνοιξε, βλάστησε κι' ἀνθεῖ; Τί νὰ θυμηθῶ, παπά μ', πρῶτα; Εἴμαστε δῶ στὴ ζωὴ ἀσφαλισμένοι, μὰ πρόσφυγοι λεγούμαστε. Τ' ἀκοὺς ἦ ὄχ'; Κι' ἀγρίεψε τὰ μάτια τῆς.

Ἀπὸ πολλὰς μέρες τώρα ἡ παπαδιά μιὰ μεσόκοπη πιά γυναῖκα, δὲ μπορεῖ νὰ τὸ χωρέσει ὁ νοδς τῆς, πῶς τοῦτο τὸ Πάσχα καὶ τὸ ἄλλο καὶ πάντα θὰ μένουν ἀπόμακρα ἀπὸ τὴν πλούσιά τους γῆ καὶ τὴν ἀγαπημένη, καμπίσιοι ἄνθρωποι αὐτοὶ ριχθέντοι σὰν σκουπίδια ἀκόμα μὲς' τὰ σοκάκια τῆς ἀπέραντης πολιτείας καὶ σὲ

ὀρίζοντα πνιγμένον ἀπὸ σάπια καὶ ῥειπωμένα σπίτια. — Δὲ μπορῶ νὰ ζῶ δῶ μέσα παπὰ μ' ! ἔλεγε τρίζοντας τὰ δόντια της.

Εἶχε πλήξει ἡ παπαδιά κατάκλειστη μέσα στὸ πλαγιασμένο δωμάτιο μὲ τὰ παράθυρα σπασμένα καὶ τοὺς τοίχους ἑτοιμοὺς νὰ ρέψουν καὶ νὰ χυθοῦν. Οἱ κόρες της παντρεμένες χαθῆκαν ἀπὸ τὰ μάτια της καὶ σκόρπισαν σὰν τὰ διαβατάρικα πουλιὰ στὴν τουφεκιά. Τὰ παλικάρια της σκοτωμένα στοὺς πολέμους κυνηγοῦν τὴν ἡσυχία της, ὅπως ὁ ἥσκιος τὸν ἄνθρωπο, κρατώντας μὲ τὶς γλυκεῖες ἀνάμνησες τῶν περασμένων τὸ μυαλό της.

— Δὲ μπορῶ παπὰ μ' θὰ σκάσω. Τί τὶς θέλουμ' ἐμεῖς τὶς τέτοιες μέρες σ' αὐτὴ τὴ δυστυχία ; Καὶ μοιρολογοῦσε βάζοντας τὸ πρόσωπο ἀνάμεσα στὰ ξυλιασμένα της χέρια.

— Ἐχε ὑπομονή, εὐλογημένη, τῆς ἀπαντοῦσε μὲ ἥσυχο τόνο ὁ παπᾶς, ῥειπωμένος κι' αὐτὸς πύργος. Ἐχε θάρρος καὶ ὁ Θεός.... ὁ Ἰῶβ....

— Μὴ μὲ λές τὸν Ἰῶβ αὐτὸν καὶ θὰ σκάσω πὲ τὸ κακό μ'. Χίλιες φορές Ἰῶβ γενήκαμε, καὶ μεῖς καὶ ἡ πίστη μας πάει γονάτισε πιά... Κάλιο νᾶχαμε πεθάνῃ.

— Θάρτει καὶ ὁ θάνατος, πρεσβύτερα, ἔχε ὑπομονή.

Καὶ ὁ Παπασταμάτης ἔγερνε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά στὸ στρῶμα καὶ γαλήνιος σὰν ἀρνὶ σφαχτὰρι κοιμότανε, ἀφίνοντας τὴν παπαδιά νὰ δέρνεται ἀπὸ τὴ λαχτάρα τοῦ γυρισμοῦ κι' ἀπὸ τὴν ἀπελπισία.

Μὲ κλάματα καὶ πικρίες ἔφτασε καὶ τᾶγιο Μέγα Σάββατο. Ὁ Παπασταμάτης ἀπὸ ἐκκλησιὰ σὲ κκλησιὰ ἀκολούθησε πιστὰ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, ποὺ φοροῦσε τόσα χρόνια τὸ σχῆμα του, ὅχι ἀνάξια. Μπαίνοντας στὸ ἱερὸ συμμαζεῦότανε σὲ μιὰ γωνιά μέσα στὸ ράσο του τυλιγμένος καὶ μ' ὄλο του τὸν ξεπεσμό μεγαλόπρεπος σὰν ἥσκιος ἀπόκοσμος, ἀκολουθοῦσε κουνώντας τὰ χεῖλη του, τὶς μελωδίες τῶν ψαλτάδων, καὶ σιγόλεγε τὰ τροπάρια καὶ τὶς προφητεῖες καὶ τὰ βαγγέλια. Ἡ ψυχὴ του «ἔως θανάτου», ὅπως ἔλεγε, πικρὴ βαστοῦσε ἀκόμα τὸν καταδικασμὸ της. Σὲ τέτοιες μέρες στὸ χωριὸ τοῦ ἔλαμπε μέσα στὰ χρυσὰ καὶ τὰ σήμια καὶ ἡ φωνὴ του ἔλεγε τὸ εὐαγγέλιο καὶ τὶς εὐχές μὲ τόση γλύκα ! Καὶ τώρα κρυμμένος στὶς γωνιές, πρὶν ἀπὸ τὶς θύρες, γίνεται ἥσκιος ἀπόκοσμος μέσα στὸ ξεθωριασμένο καὶ μπαλωμένο ράσο του.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ Σαββάτου σὰν ἄκουσε καὶ τὸ τροπάρι : «Τὶς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν» καὶ εἶδε νὰ σκορπᾷ ὁ ἱερέας τὰ λουλούδια τοῦ ἐπιτάφiou καὶ τῆς ταφῆς τοῦ Χριστοῦ μέσα στὴν ἐκκλησιὰ, ἔφυγε κατὰ τὴν ἀγορὰ. Πουλιώντας τὸ παλιὸ ρολόγι

του στὸν παλαιοπώλη, ἀσφάλισε τὰ ψώνια τῆς ἁγίας ἡμέρας τοῦ Πάσχα.—'Ο Θεὸς μέγας! εἶπε μέσα του καὶ μπαίνοντας στὴν ἀγορὰ ψώνισε μέσα στὸ μεγάλο μαντήλι, λίγ' αὐγὰ κόκκινα. Ποῦ νὰ τὰ βάψει τώρα ἡ παπαδιά του; Ἀγόρασε καὶ λίγο ἀρνὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια ἀπὸ τὴ θύμηση τῶν ἰδικῶν του σφαχτῶν στὸν κάμπο τοῦ χωριοῦ του, κ' ἓνα Πασκαλινὸ ψωμί.

Ἔτσι τράβηξε, κρατώντας τα κάτω ἀπὸ τὸ ράσο, στὸ πλαγιασμένο καὶ ρειπωμένο σπίτι, ὅπου μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους πρόσφυγες θὰ γιόρταζε καὶ τοῦτο τὸ Πάσχα, Πάσχα πένθιμο, Πάσχα νεκρό.

Μπαίνοντας στὸ δωμάτιό του, βρῆκε τὴν παπαδιά του πλαγιασμένη σὲ μιὰ γωνιά. Τὰ μάτια της πηγὴ δακρύων.

—Τὶ κλαῖς παπαδιά; Ὁ Θεὸς μεγάλος. Ὁ Ἰώβ...

—Δὲ θὰ σβύσει, πιά αὐτὸς ὁ Ἰώβ ποὺ νὰ χαθῇ καὶ τ' ὄνομά του, Γὼ δὲν εἶμαι Ἰώβ. Γὼ ὑποφέρνω τώρα μακρυὰ πὲ τὸ σπῖτ' μου, πὲ τὸ χωριό μ', ποὺ ἡ ἀνοιξὴ τὸ στολίζει τώρα καὶ τὸ ποτάμ' μας τὸ δροσίζ' καὶ τὸ μορφαίν'! Τὶ τὸν θέλω τὸν Ἰώβ, παπᾶ μ', μακρυὰ πὲ τὰ παιδιὰ μ'; Ποῦναι τὰ κορίτσια μ'; Τὰ κόκκαλα τῶν παλικαριῶν μου ποὺ τὰ πατοῦν τὰ Τούρκικα ποδάρια ζητοῦν θυμιάμα, ζητοῦν ράντισμα κρᾶσι τοῦ μεγαλοσάββατο σήμερα, παπᾶ μ', καὶ σὺ μὲ λές Ἰώβ!

— Καὶ τί μὲ λές, παπαδιά μ', νὰ κάνουμ'; Τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν;

Ἡ πολιτεία ὅλη στὸ πόδι τοιμάζεται. Παντοῦ αἵματα καὶ σφαχτὰ καὶ κόκκινες νεροαυρὲς ἀπὸ τὰ σπίτια. Τὰ παιδιὰ στοὺς δρόμους τραγουδοῦν τετράφωνα. «Ἑρρανὸν τὸν τάφο....» Ψωνίζει ἡ ἀρχοντιά καὶ ἡ φτωχολογιά κλαίει καὶ μοιρολογᾷ τὴν κακομοιριά της.

Τάστέρια τρέμοσβήνουν ἓνα ἓνα καὶ σὰν καντήλια τοῦρανοῦ φωτοῦν τ' ἀπέραντο χάος. Παρήγορα δείχνουν τὸ εἶναι τους.

— Παπαδιά, νὰ κοιμηθοῦμ' λιγάκ' καὶ μεῖς. Πρέπ' νὰ ξυπνήσουμ' στὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας εἶπε.

Ἔτσι εἶτανε συνειθισμένος ἀπὸ τὸ χωριό του νὰ κάνει, πρὶν μπῆ στὴ λειτουργία τῆς Ἀνάστασης καταστόλιστος καὶ λαμπροφορέμενος.

Ὅλοι κοιμοῦνται μέσα στὸ ἔρημο σπίτι, ποὺ τὸ σκέπαζε ἡ καταχνιά καὶ ἡ ἀπελπισία μιᾶς ζωῆς μαύρης. Μόνο ἡ παπαδιά ξαγρυπνᾷ καὶ μετροφυλλᾷ τὴ ζωὴ της. Στὰ μάτια της δὲν καταβαίνει ὕπνος. Γκουρλωμένα τᾶχει καρφώσει στὴν φτωχειὰ της καντήλα, ποὺ σιγοκαίει. Ὅπως σιγοσβήνει αὐτὴ μὲ τὸ σωμὸ τοῦ λαδιοῦ της. Ἔτσι σιγοσβήνει καὶ ἡ διάθεσὴ τῆς παπαδιᾶς γιὰ τὴ ζωὴ. Δὲ θέλει νὰ

ξημερωθῇ μὲ τῇ γιορτῇ μέσα σὲ τέτοια δυστυχία, μακριὰ ἀπὸ τὶς κόρες της, μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλλοτινὴ χαρὰ τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ πρὶν χτυπήσουν οἱ καμπάνες, πρὶν ξυπνήσει ὁ παπᾶς της, ἄγρια καὶ τρελλὴ ἀπὸ ἓνα πόθο ἄσβεστο γιὰ τὰ περασμένα, παίρνοντας τὴ ζώνη τοῦ Παπασταμάτη, κατέβηκε προσεχτικὰ τὰ λίγα σκαλοπάτια τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνοντας στὸ γκρεμισμένο πλυσταργιὸ δῶκε τέλος στὴ ζωὴ της.

— Παπᾶ μ' σχώρεσέ μ' τέτοια μέρα χρονικιά !.

Γλυκοχτυποῦν οἱ καμπάνες, οἱ λατέρνες χύνουν τοὺς μεθυστικούς τους τόνους, τὰ ντέφια βογγοῦν, οἱ δρόμοι πλημμυρισμένοι ἀπὸ τὰ πλήθια τῶν ἀνθρώπων, ποὺ τρέχουν νὰ προλάβουν τὴν Ἀνάσταση.

Ξυπνώντας κι' ὁ Παπασταμάτης, ἀπὸ τὸ γλυκὸ τοῦ ὄνειρο χωρισμένος, τὸνειρο ποὺ τοῦ ἔδινε τὴν εὐτυχία νὰ κάνει τὴν Ἀνάσταση στὸ θρυλικὸ χωριό του, ὅπως στὰ σάραντα χρόνια τῆς παπαδικῆς του, φώναξε:

— Παπαδιά, παπαδιά ! Εἴμαστε στὸ χωριό. Ἔλα στὴν Ἀνάστασ'. Τὰ γλυκὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας τοῦπλასαν τοῦ κακόμοιρου τὸ πιὸ γλυκὸ τῆς ζωῆς του ὄνειρο, τοῦ γλύκαναν τὴν ψυχὴ. Εἶχε πεῖ στοὺς συχωριανούς του τὸ Χριστὸς Ἀνέστη.

— Παπαδιά, ξαναφώναξε, παπαδιά ποῦ εἶσαι ;

Μάταια φωνάζεις παπά μου ! Ἡ παπαδιά μὲ τὴ γλῶσσα ἔξω καὶ τὰ μάτια μισοβγαλμένα ἀπὸ τὶς κόγχες τους, εἶχεν ἀποτραβηχθεῖ πιά στὸν ἄλλο κόσμο, τὴν ἄλλη ζωὴ, ξεκουρασμένη ἀπὸ τὸν ἀγία-τρευτὸ της πόνο, τὸν πόνο τῆς νοσταλγίας καὶ τοῦ ἀτέλιωτου καημοῦ τῆς προσφυγιᾶς. Τὶ τὴν ἤθελε αὐτὴ τέτοια Ἀνάσταση ; Ἡ πίστη της εἶχε χαθεῖ, εἶχε σβύσει....

ΠΑΣΧΑ ΤΟ ΤΕΡΠΝΟΝ

Ἄν ἔμπαινες τῇ μεγάλῃ κάμαρᾳ τοῦ σπιτιοῦ, ποῦ γιομάτη στρώματα στὴ σειρὰ ὥμοιαζε σὰ στρατώνας, θᾶκουγες τᾰμέριμνο ἀνάσασμα ἑφτά παιδιῶν ποῦ κοιμότανε χαριτωμένα ὄλα, καὶ μόνο τὴν καντήλα θᾶκουγες νὰ τοιτσιρίζει ψηλὰ στὸ εἰκονοστάσι μὲ τοὺς ἁγισαράντα—μάρτυρες, παγωμένους μέσα στὴ λίμνη νὰ ψάλλουν «ἀλγεινὴ ἢ πῆξις, ἀλλὰ γλυκὺς ὁ παράδεισος» καὶ τὸν Ἁγιγιάννη τὸ νηστευτὴ, αὐστηρὸν καὶ κοκαλένιον, νὰ ὑψώνει τὸ χέρι του στοῦ Χριστοῦ πάνω τὸ κεφάλι, πατώντας στίς ὄχθες τοῦ Ἰορδάνη.

Εἶναι τὸ σπῖτι τοῦ Παπαευθύμιου, ποῦ ὁ εὐλογημένος βάλθηκε σὰν τὸν Ἰακώβ, νάραδιάσει δώδεκα γιούς, στὴ σειρὰ δώδεκα παλικάρια.

Ὁ Παπαθύμιος κιαυτὸς κοιμάται καὶ ξεκουράζεται καὶ ροχαλίζει. Ἐπρεπε πιά νὰ κοιμηθῇ κιαυτὸς, κουρασμένος ἀπὸ τοὺς νυχτοήμερους ἁγίους κόπους μιᾶς ἐβδομάδας. Καὶ πρὶν πέσει ὁ ἥλιος σὰν καλοψούνισε στὴν ἀγορὰ τοῦ Θεοῦ τὰ καλά, ἔπεσε καὶ πλάγισσε, γιὰ τὴν ἀνάστασι. Κοιμᾶται στὸ πλαγινὸ τῶν παιδιῶν δωμάτιο, ὅπου ἄλλῃ καντήλα κρέμεται πάνω ἀπὸ τὸ ράφι μὲ τὰ ἱερά του βιβλία, ποῦ ξεκουράζονται κιαυτὰ γιὰ νὰ ξανανοῖξουν χαρούμενα ἀπόψε νύχτα τὰ φύλλα τους στὴν ἀκολουθία τῆς Ἀνάστασης. Τὰ φύλλα τους ποῦ στέκουν σταλαγμένα ἀπὸ παλιὲς σταλαγματιὲς κεριῶν τόσων χρόνων, σταλαγματιὲς ποῦ χύθηκαν πάνω τους καὶ σκέπασαν τάρχικῶ ἄλφα καὶ τὸ ὦμέγα τοῦ Ἐπιτάφiou Θρήνου ἢ τὸ ἄλφα τοῦ ἀποδειπνοῦ ἢ ποῦ κάνουν ν' ἀντιφεγγίζει κάτω ἀπὸ τὴ διάφανή του ἐπιφάνεια τὸ ἔρρα ναν ἢ τὸ ὦ γ λ υ κ ὺ μ ο υ ἔ α ρ.

Εἶναι τὰ ἱερά βιβλία ἀπὸ τὴ Βενετία, ποῦ ἕναν αἰῶνα τώρα κιάπο ἰπάπο πρὸς πάπον κληρονόμησεν ὁ Παπαθύμιος, ποῦ τὸ σόγι του εἶταν παπαδοσόγι, κι' ὁ πατέρας του παπᾶς κῆξάρχος, κιαυτὸς παπᾶς ἀπὸ τριανταπέντε χρόνια καὶ διάδοχός του στὴν ἴδια ἐκκλησιά κιὸ ἀδερφός του παπᾶς καὶ πάει λέγοντας

Καιμᾶται καὶ θαρρεῖς χαμογελᾷ ἢ γαλήνια του μορφή μὲ τὰ ξανθὰ γένεια του, μὲ τὰ σγουρά του μαλλιά χυμένα στὰ τρίδιπλα μαξιλάρια του.

Ἡ παπαδιά ἀκόμα χουσμετεύγει. Εἶναι στίς μέρες της νὰ χαρίσει στὸν Παπαθύμιο καὶ ὄγδοο παιδί σήμερα αὐριο θὰ γεννήσει εἴπε ἡ μαμή—καὶ ὅμως στὸ ποδάρι ἀκόμα τοιμάζει.

Ἐφτά παιδιά—ἑφτά ἀγόρια—τοὺς ἔλουσε, τοὺς χτένισε, τοὺς ἄλλαξε ἀσπρόρρουχα, τοὺς ἔλαμψε τὴν ὄψη μὲ σαπουνάδα, ἐκεῖ στὸ πλυσταργιό, στὴ σκάφη πάνω σκυμμένα. Ἐκεῖ ἔτριψε τὸ κεφάλι τοὺς, κουρεμμένο μὲ τὴν ψιλὴ μηχανή ἀπὸ τὸν Παπαθύμιο, ποὺ ἔκανε στὰ παιδιά του καὶ τὸ μπαρμπέρι, ἀραδιάζοντάς τα τὸνα πίσω ἀπὸ τᾶλλο, μέσα στὴν ἀνοιξιὰτικη αὐλή, καὶ μὲ τὴ μηχανή ἀποψιλώνοντας τὸ κεφάλι τοὺς, σὰν τὸν πιὸ ἐπιδέξιο τεχνίτη, καὶ στὸ τέλος δίνοντάς τοὺς καὶ μιὰ σβερκιά, ποὺ ἂν τὴν ξεχνοῦσε ὁ πατέρας τοὺς μὲ τάνασκουμπωμένα ἀντεριά του καὶ τὰ γυρισμένα μανίκια του, τοῦ τὴν ἀποζητοῦσαν τὰ παιδιά του, θαρρῶντας τὴν χρειαζούμενη.

—Ἀφεντίς, δὲ μὲ χτύπες κένα σβέρκο.

—Νὰ σου καὶ σὺ ἓνα σβέρκο... καὶ τοὺς χτυποῦσε.

Ἡ παπαδιά μονάχα ἀκόμα πολεμὰ κιὰγωνίζεται. Τόσες δουλειές, τόσοι κόποι καὶ ὅμως εἶναι χαρούμενη, κιὰκούραστη—πάει μεσάνυχτα—ἀγρυπνᾷ. Στὸ προσκέφαλο τοῦ κάθε τῆς παιδιοῦ, ἀνοίγοντας τὸ ντουλάπι τῶν ἀσπρόρρουχων, σχημάτισε ἑφτά δέματα. Τὸ φαντὸ πουκάμισο, τὸ σῶβρακο, τὴ φανέλα ἀπὸ πάνω—ὅλα ἔργατα τῶν χειρῶν τῆς—ὕστερα τὰ γοραστὸ πουκάμισο, καλοσιδρωμένο, τὶς κάλτσες. Στὸ προσκέφαλο τοῦ κάθε παιδιοῦ τῆς αὐτὰ ὅλα ἀπιθωμένα σὰν ψωμί τὸνα ἀπὰ στᾶλλο, προσμένουν, βουβὰ κιὰμίλητα καὶ λευκάζουν ξαυγισμένα στὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ καὶ μοσχομυρίζουν σαποῦνι.

Μὰ καὶ παπᾶς ἔκανε τὸ χρέος του. Ἀπὸ νωρὶς Μεγασάββατο κατεβαίνοντας στὴν ἀγορά, ψώνισε γιὰ τὰγόρια του, ὅπως καὶ τὰ Χριστούγεννα—τὰ μποτίνια τοὺς, τὰ τσόχια μποτίνια τοὺς, ποὺ θὰ τὰ πρωτοφορέσουν σὰν πᾶ νὰ μεταλάβουν, τὰ μποτίνια μὲ τσόχα γαλάζια ἢ κόκκινη καὶ μὲ μασκαρέττα πέτσινά, τὰ χαριτωμένα αὐτὰ παπούτσια—τὴν τρέλλα τῶν παιδιῶν.

Κεῖ στὴν ἀγορὰ—στὸ τσαρσί—κατεβαίνοντας ὁ Παπαθύμιος μὲ τὴν τσοῦρμα τῶν παιδιῶν του, τοὺς ἔβαλε νὰ διαλέξουν τὸ ζευγάρι ποῦθελαν.—Σὲ λίγες μέρες θᾶρτουμ' νὰ πάρουμ' καὶ τὴ Ἰσάκ τὰ πατίκια, εἴπε στὸν Καβάφ' τὸ Νικολάκ', ποὺ ἦταν ὁ παπουτσηὶς τῶν παιδιῶν του.—Μὲ τὸ καλὸ, παπᾶ, τοῦπε, μ' ἀφοῦ ἔχς' Ἀβράμ, πρέπ' νὰ κάνς καὶ Ἰσάκ.

—Μὲ τὴν εὐκὴ τῇ Θεοῦ θὰ τὰ κάνω δώδεκα καὶ γώ, εἶπε, καὶ θὰ συχάσω.

Ἔτσι τοὺς γύρισε πίσω στὸ εὐτυχισμένο σπίτι του. Καὶ τοὺς ἔβλεπες νὰ βαστᾷ ὁ καθένας—ἑπτὰ ἀγόρια παρακαλῶ—ἀπὸ τὸ σπάγγο δεμένα τὰ μπουτίνια ποὺ διάλεξαν, καὶ χαρούμενα νὰ μπαίνουν στὴν αὐλόπορτα τοῦ σπιτιοῦ, χύνοντας τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο ὡς τὸν πιὸ μικρὸ Ἀβράμ.

Νά, καὶ τὰ μπουτίνια τοὺς λοιπὸν πλάγι στάσπρόρρουχα, πάνω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τοὺς. Τᾶχουν ἀπιθώσει αὐτοῦ μοναχὰ τοὺς πρὶν κοιμηθοῦν, ἐνθουσιασμένα, τρισευτυχισμένα. Ξυπνώντας μὲ τὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας, λαγαρισμένα ἀπὸ τὸ πλῆσιμο καὶ λούσιμο, θὰ λευκοφορέσουν, θὰ ποδιθοῦν τὰ τσοραπάκια τοὺς—ἔργα τῆς κυρὰ παπαδιάς—, θὰ βάλουν τὰ χρωματιστὰ τοὺς μπουτίνια κιὰπὸ πάνω τῇ φορεσιά τοὺς μὲ τὸ ντόκι ραμμένη, ποὺ κιὰυτὸ τὸ ὕφαινε μὲ τάτσאלένια τῆς χέρια ἢ ἀκρίτισσα μάννα, ὠραῖα καὶ πλουμιστὰ σὰν ἀπὸ φάμπρικα φερμένο, μὲ γραμμὲς νόστιμες, καὶ θὰ πᾶν βαστώντας τὴ λαμπάδα τοὺς τὸ καθένα—συνοδιὰ τοῦ πατέρα τοὺς—γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν ἀπὸ τὸν *ἑξάπαινο* ὡς τὸ *πῦν ἀπολύεις*, ἄλλα στὸ ἱερό, ἄλλα στὸ προσκυνητάρι κιἄλλα στὰ νάλόγι τοῦ ψάλλη μὲ τὶς γλυκόλαλες φωνίτσες τοὺς, μὲ τὰ μελωδικὰ τοὺς ψαλσίματα.

Ὅλη τὴ μεγάλη βδομάδα ὁ τροῦλλος τῶν Ἀγισαρανταμάρτυρων βόιξε κιάντηχησε τὶς φωνές τοὺς. Ἐφαλαν ὅλα τὰ τροπάρια. Ἀπὸ τὸ «Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος» τῆς πρώτης ὁλονυχτιᾶς ὡς τὸ «Ἐρραναν τὸν τάφον» καὶ τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν» τοῦ Μεγαλοσάββατου καὶ τὸ «τὶς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν», ὅτε πλιά τελιώνουν οἱ ἀκολουθίες τοῦ «φρικτοῦ πάθους».

Τὶ παιδιὰ ἀλήθεια! Ἡ χαρὰ τῆς γειτονιάς, τὸ καύχημα τοῦ μαχαλά. Κοιμοῦνται τώρα, κὴ μάννα τοὺς μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα τοιμογέννητη, γοιώθει τὸν ἀνασασμὸ τοὺς γιὰ ψαλμωδία. Ἡ μεγάλη κάμαρα μὲ τὰ ἑπτὰ στρώματα στὴ σειρὰ ἀποπνέει ἄρωμα ἀγιωσύνης, ἄρωμα ἀγγελικὸ, γιὰτὶ καὶ πρὶν κοιμηθοῦν θύμισαν καὶ μέσ' ἀπὸ τὰ στρώματά τοὺς ἀκόμα τιτίβισαν, σὰν τὰ πουλιά ὅταν κουρνιάζουν, τὰ ἱερὰ τροπάρια κέψαλαν ὠραῖα καὶ σίγησαν τὸ σπίτι μὲ τὶς ἑπτὰ ὁμαλὲς κιἄσκημένες φωνές τοὺς, σὰν ἑπτὰ καναρίνια στὸ κλουβί. Ὅλη ἡ ἀκολουθία διαβάστηκε, σὰν πρόβα ὕστερνή καὶ ὁ ὕπνος πλάκωσε τὰ βλέφαρά τοὺς.

Καὶ σὰν ἀπῆλθωσεν ἡ παπαδιά σὺλων τὰ προσκέφολα τῇ ντυμασιά τοὺς καὶ ἔνοιωσε κιὰυτὴ τὴ δύναμή της νὰ τῆς φεύγει, ἔσυρε γιὰ λίγο νὰ ξεκουραστῇ. Ἐκανε τὸ σταυρὸ τῆς πολλὰς φορές, κάτι ψι-

θύρισε στὰ χεῖλη της ἀνάμεσα—μιὰ προσευχούλα—, ἔρριξε μιὰ ὑστερνὴ ματιά στὰ παιδιὰ της μέσ' ἀπὸ τὰχνό φῶς τῆς καντήλας, καὶ πατώντας στὰ νύχια πρόφτασε σιγὰ νὰ γύρει πλάγι στὸν παπᾶ ποὺ κοιμότανε τρισευτυχισμένος. Ἡ καντήλα ἔκαιε πάνω στὸ ράφι μὲ τὰ βιβλία του καὶ τοιςίριζε κάποτε. Τὰ βιβλία, κουρασμένα ὅλη τὴ βδομάδα, σιωποῦν κι αὐτὰ γιὰ νὰ ξανανοῖξουν πάλι νύχτα, σὲ λίγο, μὲ τὰ γλυκὰ τροπάρια γραμμένα στὴ γραμμὴ : «Πάσχα ἱερὸν ἡμῖν σήμερον ἀναδέδεικται», «Αἱ μυροφόροι γυναῖκες ὄρθρου βαθέος...»

Βαρεμένη ἡ παπαδιά καὶ στὴν ὥρα της νὰ γεννήσει τὸν Ἰσάκ, ποὺ πρόσμενε ὁ Παπαθύμιος, ἔκλεισε τὰ βλέφάρῃ της, ὁ φύλακας ὁκτῶ ψυχῶν καὶ χανότανε σᾶλλους κόσμους. Ἡ παρακώρη της ἀπὸ καιρὸ κοιμότανε κι αὐτὴ κουρασμένη.

Δὲν εἶχε καλὰ καλὰ ἀκόμα βυθιστῇ ἡ καλόβολη πρεσβυτέρα στὸν ὕπνο καὶ ὁ παπᾶς ξύπνησε. Σὰν ρολόγι στημένο, ἔτοιμος.

Ἡ ἀνοιξιὰτικὴ ὥρα, τᾶλαφρὸ φύσημα τῆς νύχτας, τὸ ἀνέμισμα τῶν δέντρων, ποὺ μόλις ξεπέταξαν τὶς φυλλωσιές τους, ὅλα τοῦ χάρισαν ἓνα ξύπνημα εὐχάριστο. Ἄνοιξε τὸ τζάμι. Ἐνα ἄρωμα χύθηκε ἀπὸ τὴν αὐλὴ μέσα στὸ στενόμακρο δωμάτιό του. Οἱ μουσκοβολιές τοῦ μπαχτσέ σκόρπισαν καὶ ἡ γλυκεῖα ἀνοιξιὰτικὴ εὐωδιὰ ἄγγιξε τὰ ρουθούνια τῶν παιδιῶν στὸ ἀνοιγμα τῆς θύρας.

—Παιδιά, σκωθῆτε ! φώναξε.

Καὶ τὸ σπίτι ἀλάλαξε. Ἐφτὰ παιδιὰ στὸ πόδι. Ἐφτὰ ἀγόρια, γεμάτα ζωὴ. Κι ὁ πιὸ μικρός, ὁ ἐξάχρονος Ἀβράμ, κι αὐτὸς πετάχτηκεν ἀπὸ τὸ στρώμα.

Καὶ νᾶ, ἡ καμπάνα τῆς μητρόπολης ἀπὸ μακρυὰ, σὰν λάλημα ἐλπιδοφόρο τῆς ἀνάστασης ἔφτασε στάφτιά τους κι ἔδιωξε τὴ γαλήνιαν αἰωπὴ τῆς νύχτας. Καὶ σὲ λίγο τὴ βαρεῖα βραχνὴ φωνὴ σκέπασε ἡ φωνὴ τῆς καμπάνας τῶν Ἀγισαράντα μάρτυρων. Τὶ ὁμορφιά, τὶ εὐτυχία, μέσα στ' ἀνοιξιὰτικο ἐλαφροξύπνημα. Θαρρεῖς καὶ κατέβαινε ἓνας ἤχος ἀπὸ τὰ οὐράνια, ὅχι μιᾶς καμπάνας, χιλιάδων, ποὺ διαλαλοῦσαν πῶς τὸ γένος τῶν Ρωμίων ἀναστεινότανε καὶ ἀνοίγε τὶς πόρτες τοῦ Ἄδου γιὰ νὰ βγοῦν οἱ ἀλυσσοδεμένοι ραγιαδες, δοῦλοι τεσσάρων αἰώνων.

Ὅπως τὸ πρωινὸ τῶν χελιδονιῶν μίλημα, ἔτσι ἔσκασε καὶ τὸ μίλημα ἀπὸ ἑφτὰ στόματα. Καὶ τὰ ἑφτὰ παλλικάρια τῆς πρεσβυτέρας τοῦ Παπαθýmιου ἔλαμπαν καλοπλυμένα καὶ καλοντυμένα μεσ' τὰ ρουχαλάκια τους καὶ σὰν κουκλάκια ψεύτικα, φορεμένα ἔτσι, ἔσκυβαν τὰ πιὸ μικρὰ νὰ χαροῦν στὰ πόδια τους τὰ μποτίνια μὲ τὴ

γαλάζια ἢ κόκκινη τσόχα ποὺ τᾶδιναν φτερά στὰ πόδια. Τὶ χαρά, τὶ λάλημα!

Ὁ Παπαθύμιος, φοραίνοντας τὴν τσόχινη γούνα του καὶ τὸ λαμπρὸ τζουμπέ του μὲ τὰ ξανθὰ του γένεια χυτὰ καὶ καλοχτενισμένα, ἀποπνέοντας ἀγιωσύνη, γεμᾶτος κατάνυξη, ὠδηγοῦσε σὲ λίγο τὰ ἐφτά του ἀγόρια στὴν ἐκκλησιὰ, φέρνοντας καὶ τὸ πανέρι μὲ τὸ τσουρέκι καὶ τὰ κόκκινα αὐγά, ποὺ θὰ χάριζε στὴν ἀπόλυση στοὺς προεστοὺς καὶ θά῔καμνε τὴν *ἀγάπη*. Καὶ διαβαίνοντας τὶς μεγάλοπορτες τοῦ ἀψηλοῦ καμπαναριοῦ, ἔμπαινε πρῶτος στὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησιᾶς τὸ μαρμαροστρωμένο, μὲ τοὺς μπαχτσέδες γιομάτους μוסκοβολιά καὶ ὁμορφιά.

Ἡ παπαδιά σηκωμένη τοὺς ξεπροβόδησε καὶ στεκάμενη στὴν ὁξώθυρα τοὺς ἔλουε μὲ τὴ ματιά της ὡς ποὺ χάθηκαν στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου. Ἡ φτωχιά δὲ μπορούσε νὰ κολουθήσῃ τὰ παιδιά της, νὰ τὰ χαρῇ ἀπὸ κοντὰ στὴν ἐκκλησιὰ.

Καὶ μπαίνοντας ὁ Παπαθύμιος τὸ ἱερὸ ἀκολουθημένος ἀπὸ τὰ βλαστάρια του, δόθηκε στὶς ἐτοιμασίες τῆς ἀκολουθίας. Καὶ σὰν ἐχύθη ὁ λαὸς ἀπὸ παντοῦ λαμπροντυμένος καὶ ἐπλημμύρισε τὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησιᾶς μὲ τὶς λαμπάδες στὸ χέρι, τότε κι αὐτὸς ἔβαλε εὐλογητὸ κι ἄρχεψε νὰ χύνεται μελωδικὰ ἡ φωνὴ τῶν ψαλτάδων, καὶ οἱ φωνές τῶν παιδιῶν του ὑψώθηκαν ἁρμονικές. Ὁ τροῦλλος τῆς ἐκκλησιᾶς βούϊξε «Κύματι θαλάσσης τὸν κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον», «Σὲ τὸν ἐπὶ ὕδατων κρεμάσαντα πᾶσαν τὴν γῆν...»

Τὸ τρικέρι του, ποὺ ὁ καντηλανάφτης ἔχυσε ξεχωριστὸ γιὰ ὅλη τὴ διακαινήσιμο βδομάδα, στέκεται ἕτοιμο στὸ ἀσημένιο σαντάνι στηλωμένο. Κι ὅταν πλημμύρισαν πλιά μέσα κι ὅξω οἱ Ἀγισαραντα-μάρτυροι, τότε ἀνάβοντάς το, ἀνοίξε ὁ Παπαθύμιος τὰ «δημόθυρα» καὶ ὑψώνοντας τὸ ἅγιο φῶς μὲ τὴ βαρειά ἀσκητικὰ φωνή του, ἄρχεψε νὰ ψάλλει: «Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός».

Μονομιᾶς ἔλαμψε ὁ τροῦλλος. Οἱ Ἀγιοὶ χαμογέλασαν, θαρρεῖς κι οἱ Ἀγισαράντα—μάρτυροι κι αὐτοὶ ξεπάγωσαν μέσα στὴν παγωμένη τους λίμνη. Οἱ πολυέλαιοι ἄστραψαν καὶ τὰ πρόσωπα ὅλων πλημμύρισαν χαρούμενα κι ἐκφραστικά.

Καὶ σὲ λίγο ὁλόλαμπρα ντυμένος στὰ χρυσὰ του ροῦχα, σὰν ἅγιος μέσ' τὰ πλούσια χρώματα τοῦ ζωγράφου, βαστώντας τὸ τρικέρι του στὸ παχουλὸ του χέρι μὲ τὰ κατάχρυσα ὑπομάνικα κατέβαινε τὸ σκαλοπάτι τῶν δημόθυρων μὲ τὰγόρια του ὁλόγυρά του ψέλνοντας σὲ ψαλμωδία βαρειά καὶ χαρμόσυνη τὸ ἀρχαῖο μέ-

λος σὲ βῆμα τροχαϊκὸ «τὴν ἀνάστασίν σου, Χριστὲ Σωτὴρ, ἄγγελοι ὕμνοισιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ γῆς καταξίωσον ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ σὲ δοξάζειν». Νόμιζες πὼς ἀνοιξαν οἱ θόλοι τοῦρανοῦ καὶ χύθηκε ἄγγέλων ἁρμονία.

Ἦτσι ὁ Παπαθύμιος ὕψωσε τὴ φωνή του στὸν ἀλόγυρο καὶ σκόρπισε μέσα στὴ σιγαλιά της βαρυφωνώντας τὰ ρήματα τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ ξυπνοῦσαν στὴν ψυχὴ τοῦ δούλου τὴν ἐλπίδα, τὴ χαρὰ: «οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἐγήγερται προάγων εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε.» καὶ βροντοφώνησε τὸ Χριστὸς ἀνέστη.

Ἡ παπαδιά δὲ μπόρεσε νὰκούσει τοῦ παπᾶ τὴ φωνή, ὅπως κάθε χρόνο. Κοιλοπονώντας κοτόπι ἀπὸ τὸ ποδιάβασμα τῶν παιδιῶν της ἔστειλε τὴν παραδούλα στὴ μαμὴ. Κιὼς ποὺ νὰ νοιώσει ἕναν πόνο κιἕνα δεύτερο, στὸν τρίτο μαθημένη στίς γέννες, ἔφερνε στὸ φῶς τῆς καντήλας τὸ ὄγδοο ἀγόρι της, τὸν προβαφτισμένο Ἰσάκ. Ἡ μαμὴ κόβοντας ἕνα μεγάλο κομμάτι βασιλικοῦ καὶ γιομίζοντας ἕνα μπουκάλλι καθαρὸ νερό, ἔβαλε τὸ βασιλικὸ μέσα καὶ τρεχάλα πετάχτηκε στοὺς Ἀγισαρανταμάρτυρες νὰ φέρει τὴν εἴδηση τοῦ Παπαθύμιου.

—Παπά, τοῦπε πρόσχαρη, ἡ παπαδιά ξελευτερῶθηκε. Διάβασε μιὰ εὐκὴ τὴ παιδιοῦ—τὴ Ἰσάκ.

Ὁ Παπαθύμιος λειτουργώντας, μέσα στὴ χαρμόσυνη λειτουργία ἔνοιωσε διπλὴ χαρὰ. Χτύπησε ἡ καρδιά του, μὰ στάθηκε μπροστὰ στὴν Ἁγία Τράπεζα ὑπομονητικὸς. Δίχως νὰ διακόψει τὴ λειτουργία του,—ὅπως ἔκαμε, μιὰ φορὰ ὁ Βυζαντινὸς Πατριάρχης μαθαίνοντας πὼς γέννησέ ἡ φοράδα του,—μὲ πιὸ καρδιά χαρούμενη δυνάμωσε τὴ φωνή του, ἔψαλε, βλόγησε καὶ διάβασε καὶ τὴ μεγάλη εὐκὴ ἀπὸ τὸ δεσποτικὸ καὶ εἶπε τό: «νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες» καὶ μοίρασε αὐγὰ στοὺς προεστούς κέπιτροπους.

Καὶ σὰν ξεφόρεσε—χρυσὴ ὥρα—τὰ χρυσᾶ του ροῦχα καὶ μετὰ λαβε κόσμο μελεγοῦνι, συνοδευμένος ἀπὸ τὰ παιδιά του μὲ τίς λαμπάδες ἀναμμένες καὶ μὲ ψαλίσματα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ ὡς τὸ σπῆτι του, πῆγαινε νάντικρύσει τὴν παπαδιά του λεχώνα καὶ τὸν λαμπριάτικο Ἰσάκ, ποὺ τέτοια μέρα λαμπρὴ ἐρχότανε στὸ φῶς.

Μπαίνοντας τὴ θύρα μὲ δάκρυα στὰ μάτια μαζὺ μὲ τὰ παιδιά του ἔψελνε: «ὦ θείας, ὦ φίλης, ὦ γλυκυτάτης σου φωνῆς, μεθ' ἡμῶν ἀψευδῶς γάρ...»

Ἡ παπαδιά συγυρισμένη στὸ κρεβάτι δεχότανε τὰ φιλιὰ τῆς ἀγάπης. Χαμογελοῦσε τρισευτυχισμένη, μὲ τὸν Ἰσάκ πλάγι της σατισμένον νὰ βλέπει παρὰξενον.

Τὸ τραπέζι πλούσιο. Ὅχτῳ ἀστραφτερά πρόσωπα καθισμένα γύρω στὸ σοφρά, κουταλίζουν τώρα τὴ σούπα τους. Εἶναι ἡ ποθητὴ σούπα, ὕστερα ἀπὸ νηστεία μιᾶς μεγάλης σαρακοστής, ὕστερα ἀπὸ κόπους τόσων ἡμερῶν στὴ σειρά.

—Ἐ, παπαδιά, τῆς εἶπε ὁ Παπαθύμιος πηγαίνοντας κοντά της.

—Τῇ χρόν' καὶ τὸν Ἰακώβ.

—Πὲ τὴν εὐκήσ' παπᾶ μ', εἶπε μὲ κουρασμένη φωνὴ ἡ παπαδιά.

Καὶ πλησιάζοντας γύρω της τὰ παιδιὰ ὅλα, τσογγύρισαν ταὐτὰ τους καὶ ταὐτὸ της καὶ ταὐτὸ τοῦ Ἰσάκ καὶ τῆς ἔψαλαν τὸ «Ἄγγελος ἐβόα».

Ὁ οὐρανὸς—ἀκόμα βαθειὰ χαράματα, λαμπύριζε μὲ τὰ κούραστα φανάρια του, μὲ τὰ κοίμητ' αὐτὰ του μάτια, σὰν τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας. Τὰ κοκόρια λαλοῦσαν τὰ ξημερώματα. Ἡ ἀνοιξιὰτικὴ δροσιὰ χυνότανε εὐχάριστη καὶ ἡ μοσκοβολιὰ τῶν λουλουδιῶν μεθοῦσε. Στὰ μάτια ἐρχότανε τώρα νὰ καθίσει ὁ γλυκὸς ὕπνος.

Τὸ τραπέζι τὸ πασκαλινὸ σὲ λίγο σηκωνότανε καὶ στὸ μεγάλο δωμάτιο τοῦ ὕπνου ἔβλεπες πάλι ἐφ' ὅτ' αὐτὰ στρώματα στὴ σειρά. Τὸ φῶς τῆς καντήλας ἀντιφέγγιζε καὶ δὲν ἀκούγεσ' παρὰ τὸ ἀλαφρὸ ἀνάσασμα τόσων ψυχῶν, ποὺ μέσα στὴ χαρὰ τῆς Πασκαλίδας καὶ τῇ διπλῇ χαρὰ τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ἰσάκ, μέσα στὴν ἀνοιξιὰτικὴ ἀτμόσφαιρα, μέσα στὰ νυχτερινὰ μαρτυρία, ποὺ ἀντιχοῦσαν στὸν Ἰσραὴλ κάμπο πῶς τὸ ἑλληνικὸ γένος ζῇ ἀκατάλυτο, ξεκουραζότανε ἀπὸ τοὺς κόπους μιᾶς ἐβδομάδας κατανύχτικας καὶ κουραστικῆς.

Κι ὁ Παπαθύμιος τρισευτυχισμένος ξαπλώνότανε στὸ παχὺ στρώμα του, νὰ βρῇ δύναμη, γιὰ νὰ ποτελειώσῃ αὔριο καὶ τὴ Δευτερανάσταση. Κ' ἡ παπαδιά κοιμώτανε τὸν ὕπνο τῆς λεχώνας, ἀφοῦ δοκίμασε ὅλη τὴ χαρὰ τῆς ἡμέρας γύρω της. Ἡ καντήλα, ποὺ φώτιζε τὰ ἱερὰ βιβλία βαλμένα πάνω στὸ ράφι, φώτιζε καὶ τὴν ἱλαρὴ τους μορφή. Ἐνας ἀνοιξιὰτικὸς ἀνασασμὸς μονάχα πρόδινε πῶς στὸ σπίτι τους μέσα, μέσα στὸ μεγάλο κοιτῶνα, εἶτανε τόσο ζωή!

ΠΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Μεσάνυχτα χτύπησαν οί καμπάνες. Μὲ τὰ φαναράκια ξεκίνησαν ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη κι' ἀπὸ τὴν πιδ μακρυνὴ μεριά τῆς πολιτείας, οἱ φαμίλιες γιὰ τὴ μητρόπολη. "Οἱ πηγαίνουν στὰ καλὰ τοὺς βουτημένοι—ἄλλοι νὰ μεταλάβουν κι' ἄλλοι νᾶναι καθαροί—πετώντας τὰ ροῦχα τῆς δουλιᾶς.

Οἱ κυράδες ἀπὸ νωρίς, σὰν ἔστρωσαν τὰ στρώματα, ἀνοίγοντας τὶς μουσάντριες, πῆραν ἀπὸ τὰ ντολάπια τὰ σπρόγγυχα ὅλων τοῦ σπιτιοῦ, πῆραν καὶ τὰ ροῦχα τὰ καλὰ καὶ τὰ πειθώσαν στὰ προσκέφαλα. Τὰ μικρὰ παιδιὰ κοιμηθῆκαν ἀγκαλιὰ μὲ τὰ μποτίνια τὰ τσόχινα ἢ τὰ κατίρια τὰ χρωματιστὰ καὶ μ' ὅ,τι καινούργιο τοὺς ἀγόρασαν οἱ μπαμπάδες τοὺς. Οἱ μάγνες μὲ τὸν ἀλατζὰ ποῦφαιναν τὸ μισοσαράκοστο τοὺς ἔρραψαν καὶ τὰ ρουχαλάκια τοὺς. Λουσμένα καὶ καθαρὰ κοιμοῦνται τώρα κι' ὄνειρεύονται. Καθαροὶ κ' οἱ μεγάλοι καὶ λουσμένοι, τοιμάζονται νὰ μεταλάβουν, βαστώντας ὅλη τὴ Σαρακοστὴ νηστεία. Ἀπόψε τελειώνουν τὰ βάσανα. Γιὰ νὰ μεταλάβουν ἔπρεπε νὰ κοιμηθοῦν. Καὶ τὰ σπῖτια μὲ τὶς καντήλες, μὲ τὸ τρεμάμενόν τοὺς φῶς εἶναι ἓνα ὄνειρο μέσα στὰ μεσάνυχτα. Ξαναχτυποῦν οἱ καμπάνες, κιῶσοι δὲ ξύπνησαν ξυπνοῦν. Τὰ φανάρια δὲ χρειάζονται τὴν ὥρὰ τούτη, — ποῦ τὸ φεγγάρι χανότανε τὸν κατήφορο, καὶ σκαστὸ ἔχυνε τὸ φῶς του,—κιῶμως εἶναι ἡ παρηγοριά τῶν Χριστιανῶν χύνοντας τὸ φῶς τοὺς διαβατάρικο στοὺς δρόμους μέσα, ἓνα φῶς ποῦ σχημάτιζε τόσους ἡσκιους ξωτικούς.

Στὸν αὐλόγυρο τῆς μητρόπολης ὅλος ὁ ἀπέραντος μαχαλᾶς ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη στοιβάχτηκε. Ποιὺς νὰ πρωτοχωρέσει μέσα στὴ γερασμένη ἐκατόχρονη ἐκκλησιά, ποῦ βυθίζεται στὴ γῆ μὲ τὰ σκαλιά τῆς;

Καὶ σὰν εἰπώθηκε τὸ Χριστὸς Ἀνέστη καὶ οἱ ἀνέμοι φέραν στὸ Θρακικὸ κάμπο πολὺ μακρὰ μὲ τὶς δυνατὲς καμπάνες τὸ μήνυμα τῆς Ἀνάστασης, ὁ κόσμος μετάλαβε καταnuχτικά, ρίχτηκαν οἱ πιστολιὲς μῶλο τὸ φρούρημα τῶν ζαπτιέδων καὶ διαβάστηκε ἡ γοργὴ καὶ γιομάτη μυστικισμὸ λειτουργία, εἰπώθηκε καὶ τὸ «Ἄγγελος ἐβόα» καὶ ὁ δεσπότης διάβασε τὴ μεγάλη εὐκὴ: «νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες... ἢ τράπεζα γέμει...», κιῶλοι σκορπίστηκαν στὰ πέρατα τῆς συνοικίας.

Τὰ σπίτια φεγγοβόλησαν ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά. Τὰ τραπέζια γιομάτα, φτωχῶν καὶ πλούσιων. Μὲ τὰ κεριά τῆς Ἀνάστασης ἀναμμένα μπῆκαν ὅλες οἱ νοικοκυρὲς τὶς ξώπορτες καὶ μπαίνοντας σταύρωσαν στὸ κατώφλιο τὸ σταυρὸ μὲ τὴ μαυρίλα τῆς λαμπάδας.

Μυριοειπώθηκε στὶς στράτες καὶ μέσα στὰ σοκάκια, τὸ «Ἀληθῶς Ἀνέστη» σὰν ἀνταμώνονταν οἱ γνῶριμοι καὶ οἱ γειτόνοι.

Φάγαν κ' ἤπιαν τώρα καὶ σῶλα τὰ τραπέζια τὰ κουτάλια χτύπησαν στὰ πιάτα ὀρεχτικά, ὕστερ' ἀπὸ τόσο κουραστική νηστεία. Ἐφαγε κ' ἡ Ἀντίκλεια πού πολλές βολὲς λιποθύμησεν ἀπὸ τὴ νηστεία, ἔφαγε καὶ ἡ Πηγὴ, πρὶν παρ' ὀλίγο νὰ πεθάνει μὲ τὸ τρίμερο τῆς νηστείας. Τσουγκρίστηκαν καὶ τ' αὐγά κι' ὁ Χρηστάκης τσάκισε τοῦ Θανάση, κι' ὁ Θανάσης τῆς Δέσπως, κ' ἡ Μόσκα τοῦ πατέρα τῆς. Ἡ χαρὰ κι' ἀγαλλίαση θρονιάστηκε παντοῦ στὰ σπίτια.

Φαγωμένοι καὶ δυναμωμένοι ἀπὸ τὴ σούπα τὴν αὐγοκομμένη καὶ τ' ὠραῖο καὶ φουσκωτὸ τσουρέκι μὲ τὸ γάλα, κοιμῶνται κι' ἀπολαβαίνουν ὅλοι τὸν ὕπνο τοῦ δικαίου.

Τὸ πρωὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ περιγυρίσουν τὰ συγγενικά σπίτια νὰ εὐχηθοῦνε Χριστὸς Ἀνέστη. Ὁ ὕπνος τόσο γλυκὸς καὶ οἱ ὥρες τόσο γρήγορες !

Πρὶν τὸ μεσημέρι ὁ δεσπότης, στὴ μητρόπολη, μέσα στὴ μεγάλη σάλα ἔχει καλεσμένους τοὺς προύχοντες. Ἐνα μεγάλο τραπέζι στημένο στὴ μέση ἔχει τοῦ Θεοῦ τὰ καλὰ: Ἐνα πανέρι αὐγὰ βαμμένα λογῆς λογιῶ τσουρέκια καὶ κρασί. Κόβει ὁ ἴδιος τὰ τσουρέκια, κερνᾷ καὶ χαρίζει τὸ πασχαλινὸ αὐγὸ στὸν καθένα κι' εὐχεται «καὶ στὴν Πόλη». Εἶνε «ἡ ἀποστολικὴ ἀγάπη».

Χτύπησαν τὰ ρολόγια τώρα μεσημέρι κι' ὅλα τὰ σπίτια μὲ τὰ τραπέζια στημένα χαίρονται τῆς Πασκαλιάς τὸ φαγοπότι. Μοσχομυρίζουν οἱ αὐλὲς μὲ τὰ ἀνοιξιὰτικα λουλούδια, καὶ καταπράσινα τὰ τσιμισίρια δροσίζουν τὸ μάτι.

Συχνὲς οἱ κουμπουριὲς βροντοκοπᾶν ἀπάνωτὰ καὶ διαλαλοῦν τὸ Πάσκα στοὺς ἀλλόφυλους. Τὰ νταούλια κι' οἱ ζουρνάδες ἀκούγονται στὰ μακρινὰ σοκάκια. Παρέκει τὰ παιδιὰ ψέλνουν τὸ Χριστὸς Ἀνέστη. Τὰ μικρὰ γιομίζουν τοὺς δρόμους μὲ τὶς σφυρίχτρες, καὶ τὶς τρόμπες ἀπὸ ἤχους πού ξεκουφαίνουν. Οἱ κούνιες στημένες στὶς πλατεῖες καὶ φορτωμένες, κουνοῦν τὰ παιδιὰ μαζεύοντας τ' αὐγὰ καλὰθια. Τὰ μεγάλα χάνια γιομάτα ἀπὸ ἑταιρεῖες τζαμπάζηδων. Οἱ τζαμπάζηδες καὶ σκoiνοβάτες, πού θὰ πορπατήσουν στὰ σκoiνιά

καί θά σφάξουν στο σκοινί τ' άρνί, τοιμάζονται. Τ' άπόγιωμα άρχίζουν οί πασιάτσοι φορένουν τά ροϋχα τους καί βάφονται. Τά νταούλια κι' οί ζευρνάδες λαλοϋν αδιάκοπα καί ρυθμικά : ντουμλά ντουμλά λαλά ντουμλά ντουμλά.

Καί οί μουχαλεμπιτζήδες κι' οί γλυκατζήδες κι' οί στραγαλατζήδες, τραγουδοϋν τά γλυκά τους :

Τζίτζιλι μίτζιλι ἄλλι γκιούλλου πέμπιλι κίρμιζι σεκερλερίμ...

Εἶναι οί περίφημοι τουρκαλάδες, πού, χίλιω λογιών ζαχαρωτά πλάθοντας, τά περιφέρουν σ' ἕνα ξύλινο δίσκο πάνω στο κεφάλι τους.

Τά πανοράματα στημένα στίς πλατεῖες ἄνοιξαν καί οί χάρτινοι θῖασοι τοιμάστηκαν, καί τά λαϊκά θέατρα προβάρουν τίς δωδεκάσκηνες κωμωδίες. Στά καφενεῖα οί παρέες στήσαν τὸ γλέντι. Νά ὁ περίφημος Μοτένης ὁ γλεντζές με τήν παρέα του· νά κι' ὁ Καλογιάννης ὁ αἰώνιος μεθύστακας ἀπό τή νύχτα πωμένος, με τή μαρίδα τῆς συνοικίας γύρω του, τραγουδᾷ τὸ συνηθισμένο μονότονο τραγοϋδι του : Ἰμπί γιαλέλιμ....

Καί με ρυθμὸ ἀπαγγέλει στά παιδιὰ βάζοντάς τα στή σειρά τὰ κατανόητα Γαλλικά του :

ἀνφάγκ μουντράι μίτσα μίτσα κόνι

Εἶναι ὁ θεὸς τοῦ γελίου τῶν παιδιῶν. Καί τὰ παιδιὰ διασκεδάζουν.

Νά καί πάλι οί καμπάνες βροντοκοποϋν χαρούμενα κι' αδιάκοπα γιά τήν ἀγάπη. Οἱ νουνές τώρα πλιά ξεπροβοδοϋν τὰ βαφτιστικά τους χαρίζοντάς τα τὸ σουλταμαμούτη καί τὸ κόκκινο αὐγὸ γιά τὰ τσουρέκια πού τίς πῆγαν. Εἶναι ἡ Δευτερανάσταση. Θά διαβαστῇ ὁ ἑσπερινός. "Ολοι με τα κεριά σὰ χέρια πλημμυροϋν τῇ μητρόπολιν. Ὁ δεσπότης χρυσοντυμένος με τὰ πολύτιμα ροϋχα γιομάτα χρυσοῦχα κουδούνια καί τῇ μήτρα του κειμήλιο σωστό, κατεβαίνει τίς σκάλες τῆς μητρόπολης, με τοὺς παπάδες γύρω του καί τοὺς ψάλτες πού ψάλλουν τὸ Χριστὸς Ἀνέστη, τὸ ἀρχαῖο μέλος, πού σώθηκε κατὰ παράδοση ἀπὸ στόμα σὲ στόμα.

Εἶναι ἡ ὥρα πού πλειοδοτοϋν ποιὸς θά βαστάξει στο γύρισμά της τήν Ἀνάσταση με τὸ κοντάρι. Ἡ φιλοτιμία τῶν νέων ἀνάβει κιὸ ἕνας δίνει πλειότερα ἀπὸ τὸν ἄλλον.

—Δυὸ λίρες.

—Δυὸ καί μισή.

—Τρεῖς!

—Τρεῖς λίρες κῆνα κάρτο.

—Τέσσερες ἐγώ.

Στὶς πέντε τὴν παίρνει ὁ Νίκος Σταθός. Καὶ ἡ πομπὴ ξεκινᾷ. Ἐχολογοῦν οἱ δρόμοι ἀπὸ τῆς ψάλμουδις καὶ ἡ ἀνάσταση στολισμένη καὶ ὑψωμένη στὰ χέρια τοῦ παλλικαριοῦ, συμβολίζει ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους τὴν ἀνάσταση τοῦ γένους ἀπὸ τὸ πένσιμό του τὸ πνευματικό.

Θυμιάζουν τώρα οἱ παπάδες στὸ ἄρχεμα τοῦ ἐσπερινοῦ σταυρωτὰ μὲ τὸ δεσπότη μαζί καὶ οἱ ψάλτες λένε τὸ «Κύριε ἐκέκραξα», τοῦ Γρηγορίου τοῦ Πρωτοψάλτη, κομμάτι κλασσικῆς τέχνης τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἡ ἐκκλησιὰ κατὰ τὸν ποιητὴ λάμπει στὸ ἀσημι, λάμπει στὸ χρυσάφι, ὅπως λάμπουν τὰ πρόσωπα ὄλων. Τώρα ψάλλουν τὸ δοξαστικό: «Παρηλθεν ἡ σκιά τοῦ νόμου τῆς χάριτος ἐλθούσης», στὸ μεγάλοπρεπο δεύτερο ἦχο τῶν ἑορτῶν. Καὶ οἱ τέσσαρες παπάδες τῆς μητρόπολης βγαίνουν ἀπὸ τὸ ἱερό νὰ κἀνουν εἴσοδο. Κατεβαίνει κι' ὁ δεσπότης ἀπὸ τὸ δεσποτικό καὶ ἀκούεται γλυκεῖα νὰ ὑψώνεται στοὺς θόλους τῆς ἐκκλησιᾶς ἡ θεία μελωδία: «Φῶς ἱλαρόν.» Εἶναι τὸ μέλος τοῦτο ποὺ ἔκαμε στὴν προχωρημένη Βυζαντινὴ ἐποχὴ τοὺς Ρώσους ἀπεσταλμένους τῆς αὐτοκρατορίσσης Ὁλγας νὰ γίνουν χριστιανοί, ὅταν στὴ Ἁγία Σοφία μέσα τᾶκουσαν ἀπὸ τριακόσια στόματα μελωδικώτατα.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν «εἴσοδο» μπαίνει κι' ὁ δεσπότης στὸ ἱερό, νὰ διαβαστῇ τὸ Εὐαγγέλιο. Κι' ἀπόλαψεν ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν Παπαθανάση τὰ Λατινικά, ἀπὸ τὸν Παπαστεργίου τ' ἀρχαῖα: «ὁ οὖν Θωμᾶς ..» καὶ τὰ Γαλλικά ἀπὸ τὸν Παπακωστάκη: «ἀγιάντ ἀνταντοῦ» κι' ὅχι «σίγιάν» καὶ τὸ δόκιμο Ἄγγελάκη, τὸ γενικὸ θεῖο, νὰ χτυπᾷ κάθε τόσο τὸ τριάγγλι μαστορικά.

Καὶ σὰν φίλησεν ὁ κόσμος τὸ χέρι τοῦ δεσπότη παίρνοντας τὸ κόκκινο αὐγό, σκαρπίστηκε στὶς τέσσερες ἄκρες τῆς πολιτείας.

Τώρα ὅλ' ἡ πολιτεία σειέται ἀπὸ τὴν κίνηση. Οἱ τελετὲς τέλειωσαν, οἱ ἄγιοι ξεκουράζονται μὲ τοὺς παπάδες μαζί. Τὸ μελισολόγι τῶν παιδιῶν βουίζει μέσα στὰ χάνια καὶ εὐφημεῖ τοὺς τζαμπάζηδες πάνω στὸ σκοινί, καὶ χειροκροτεῖ τοὺς караγκιόζηδες καὶ θρυμάζει, περνώντας σειρὰ τοὺς φακούς στὸ πανόραμα βλέποντας μεγάλες πολιτείες, καὶ ξερνᾷ ἀπὸ τὸ πολὺ κούνημα στὶς κούνιες καὶ λιποθυμᾷ ἀπὸ τὰ γλυκὰ τῶν μουχαλεμπιτζήδων. Εἶναι ἡ ζωὴ ποὺ περνᾷ. Ὁ Θρακικὸς κάμπος ἀπὸ πολιτεία σὲ πολιτεία, ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ γιορτάζει.

Τώρα πιά δὲν ἀκούγεται στὴ Θράκη πέρ' ἀπὸ τὸν Ἑβρο, ἀνατολικά, οὔτε καμπάνα, οὔτε μιλιὰ Ρωμιοῦ, οὔτε ψαλμωδία. Οἱ καλοὶ καιροί, ποὺ ἡ Ρωμιοσύνη δούλα βασιλεὺς ἀνάμεσα στὸν κατακτητὴ

καὶ τὶς ἄλλες φυλές, ἀποδιωχμένη, πέρασε, πάει. "Ἄν ἡ λαγγεμένη Ἀνατολὴ θὰ περάσουν πολλὰ χρόνια νὰ ξαναδῇ τὶς δόξες της, ἴσως γρήγορα ἡ πλούσια καὶ τετραπόταμη Θράκη ξανανοιώσει τὸν Ἑλληνικὸ παλμό, ξανακούσει τὶς καμπάνες της καὶ τὴν ἡχερὴ φωνὴ τῶν ψαλτάδων καὶ παπάδων νὰ ψέλνουν πάλι τὸ Χριστὸς Ἀνέστη στὶς πολιτεῖες, στὰ χωριά, στὰ πόμμερα καὶ στοὺς κάμπους.

Ἡ προσφυγιὰ δὲ χάνει τὴν ἐλπίδα. Γι' αὐτὸ καὶ ρωτᾷ τώρα ἡ ἑκατόχρονη γριά Σμπάρτζαινα, ἀκούοντας τὶς ἐλπίδες τῶν δικῶν της.

—Βαὰ μωρή, θὰ πάμ'νε; ἔμ πότε γιὰ θὰ πάμ'; Καὶ συμπληρώνει θυμοσοφικά: Σεῖς μπορεῖ, μὰ γώ....

—Ποῦ ξαίρς, γιὰ Σμπάρτζαινα, ποῦ ξαίρς...

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιὰ μ'!

— Ἀληθῶς Ἀνέστη, μητέρα!

ΠΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΑ ΞΕΝΑ

Πλιά είχαν φτάσει, περνώντας τόν ακούραστο και θολό "Εβρο στη Μακεδονική γη. Φέρνοντας μαζί τους ό,τι μπόρεσαν να κουβαλήσουν ή να σύρουν πίσω τους πάνω στο κουρασμένο τους αλογό ή το κόυτσομεσιασμένο γαϊδοῦρι, ή τὸ μισοσπασμένο τους άμάξι, έστησαν τις καλύβες τους για την ώρα : "Από ποτάμια πέρασαν και σέ ποτάμια στάθηκαν. "Όπως ό "Εβρος άσυγκίνητος, έτσι κι' ό Νέστος και ό Στρυμώνας κατεβάζοντας τὰ κυματισμένα του νερά, τούς ξεγελοῦσε πώς βρισκότανε σέ ὅχτες θρακιώτικες.

Μέσα στοὺς αἰῶνες, πού διαλύθηκαν και πᾶν, πόσες φορές ώς τώρα ὅμοιες τραγωδίες νά ξετυλίχτηκαν γύρω στις ὅχτες τῶν Μακεδονικῶν ποταμίων ! Πόσοι λαοί άρά γε παίρνοντας τὰ σκοτωμένα τους κουφάρια και τὰ ράκια της προσφυγιάς τους νά έστησαν δῶ πέρα στα ἴδια βράχια από κάτω, και κάτω άπ' τὰ ἴδια πλατάνια, τις σκηνές τοῦ μαρτυρίου τους, και νά κοιμήθηκαν τόν ὕπνο τοῦ κουρασμένου :

Πολλοὺς μήνες περίμενε τὸ μελισσολόγι της προσφυγιάς τῶν Θρακιωτῶν νά βρῇ καλύβα. "Έτσι δίχως σκεπή και χωρίς παράθαρο έδεσαν πάλι τὸ ὄνι και ζεύοντας ό καθέννας τὰ παιδιά του και τις γυναῖκες μαζί με τὸ μισοπεθαμένο αλογό τους, σκάλιζαν τή γῆς. "Έπρεπε κάτι νά ρίξουν στη γῆς. "Έμπαινε ό χειμῶνας, κέρχότανε τὰ χιόνια και τὰ νερά θά πλημμυροῦσαν.

"Όσοι ξεποδιαλέχτηκαν από τοῦ χειμῶνα τούς πάγους και τὰ χιόνια και τὰ κρύα, και ζῆσαν κάτω από τὰ κουρέλια τους νά δοῦν τήν άνοιξη και νάναπνεύσουν τὸ μυρωμένο κομα τοῦ κάμπου και τοῦ βουνοῦ και νά αίσθανθοῦν τήν άνηση τῶν δέντρων και τῶν βάτων και τῶν πλαγιῶν τῶν βουνῶν και τῶν ὀχτῶν τοῦ ποταμοῦ, κι' άναγάλλιασεν ή ψυχή τους από τή ζωή, βουτηγμένη μέσα στο χειμωνιάτικο πένθος και τήν άντάρα τῶν βασάνων της προσφυγιάς, αὐτοί, οἱ πιστοί στη ζωή, τοιμάστηκαν νά γιορτάσουν, μπαίνοντας στη Μεγάλη Σαρακοστή, τὸ πρώτο Πάσχα της ξενητειάς.

Μέσα στὸν κάμπο από καιρό ὕψωνότανε, πρὶν ὕψωθοῦν οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν, τὸ σπίτι τοῦ Θεοῦ φτωχό και γυμνό. "Ο παπα-Θανάσης, κουβαλώντας με ἱερὴ κατάνυξη και με χέρια τρεμάμενα

τὰ δισκοπότηρα καὶ τοῦ ἱεροῦ τὰ χρυσᾶ ἄμφια καὶ ξεπτέρυγα, μὲ μὲ ὅ,τι ἄλλο μπόρεσε, μὲ τὶς εἰκόνες ἀσημωμένες καὶ πένθιμες, ὕψωσε τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ σκεπασμένη μὲ τὸ κοκκινόχρωμο πανί πίσω ἀπὸ τὸν ἀριστερὸ ψάλτη στὸν τοῖχο.

Ἐκεῖ μέσα ὁ σεβάσμιος ἱερέας μὲ τὴν ἀβραμιαία γενειάδα του, ποὺ σὰν τουλούπα μεγάλων μαλλιών σκέπαζε τὸ στήθος του, πάντα ψαρεύοντας εὑρίσκε καιρὸ νάνοίξει τὰ βιβλία του, γιὰ νὰ διαβάσει τὴν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ ἢ τὴ λειτουργία καὶ τὸν ὄρθρο.

Ὅλη τὴ Σαρακοστή τώρα μπαινόβγαίνει καὶ διάβαζε μέσα στὸ ἀπλὸ αὐτὸ τοῦ Θεοῦ καλύβι. «Ὁ Θεὸς δὲν κάθεται στὰ ξύλα καὶ στὶς πέτρες, ἔλεγε, κάθεται δῶ μέσα στὶς ψυχές μας. Δὲν πειράζει ποὺ τὸν λατρεύουμε δῶ στὸ φτωχικὸ καλύβι του» Ὁλα σωστά. Ἐκεῖ μέσα κρατώντας ἄσβηστη τὴν πίστη τῶν πατριωτῶν του στὸ Θεό, λιβάνιζε μὲ τὸ φτωχὸ μοσχοθύμιαμο καὶ τὸ μοσχολίβανο μὲ φύλλα τριαντάφυλλου, τῆς Θεῆς Κατίγκως, τὶς εἰκόνες καὶ τοὺς συγχωριανούς του στὴ λειτουργία.

Στήνοντας ὅλα στὴ θέση τοὺς φανέρωνε στὰ μάτια τῶν Θρακιωτῶν τὴν ἴδια τους ἐκκλησία, ποὺ στὸ χωριὸ τους χρόνια τόσα προσκυνοῦσαν. Νὰ ἡ Παναγία τους ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Παπανασοῦμ τάγιωρεῖται, νὰ ὁ Ἀγιγιώργης, νὰ καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἀπὸ τὴ Ρουσσία, δῶρα ἀπὸ πατριῶτες, νὰ καὶ ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ μέσα σὲ κόκκινο πανί τυλιγμένη ὥς ποὺ νὰ ξεσκεπαστῇ τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς ὡς τὴν Ἀνάληψη. Νὰ καὶ τὸ θυμιατό του, καὶ τὸ δισκοπότηρό του κιῶλα ἕνα-ἕνα.

Σαυτό μέσα τὸ καλύβι σῶλη τὴ σαρακοστή διάβαζε τὸν ἀκάθιστο κάθε Παρασκευὴ καὶ ἔψελνε τὸ «Ὑπερμάχῳ». Ἡ Παναγία πρόσχαρη καὶ χρυσόγελη τότε κυττάζει πάντα στημένη σῆνα σκαμνὶ κιᾶκουμπισμένη στὸ σάνιδωμα ποὺ χωρίζει τὸ ἱερό.

Ὁ πλούσιος κάμπος τώρα ἔπλεε στὸ πράσινο καὶ ἡ σοδειὰ φάνταζε καλὴ. Θὰ φᾶν ἀπὸ τὸ δικό τους ὁ καθένας. Τ' ἄρνιά μικρά-μικρά βόσκουν καὶ βελάζοντας χύνουν τὴν ἴδια κλαψιάρικη φωνή, ποὺ σκορποῦσαν ἀμέτρητα, σὰν τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας, μέσα στὸ Θρακιώτικο κάμπο.

Ἡ ψυχὴ τῆς προσφυγίδας σκιρτοῦσε ἀπὸ ἐλπίδα καὶ χαρά. — «Ὁ Θεὸς μεγάλος... Δόξα στὸν παντοδύναμο, ποὺ μᾶς φύλαξε στὴ ζωὴ νὰ ξαναδιοῦμ' καὶ τὸ Πάσκα», τοὺς ἔλεγε. Καὶ νὰ τὸ μεγαλοβδόμαδο. Κι' ἄρχεψαν τὰ πάθια τοῦ Χριστοῦ, ποὺ τόσο ἔμωιζαν μὲ τὰ δικά τους πάθια. Ποὺ ἡ Εὐρώπη σκληρὴ καὶ ἀπονη τοὺς ἔρριξε: στὸ ξερρίζωμα τῆς βίας. Τὰ ὑνιά τώρα ἀναπαύονται, τὰ ζᾷ στὸν ἀλόγυρο τῆς καλύ-

βας ξεκουράζονται, τρώγοντας τὸ τρυφερό τους γρασίδι, κι' αὐτά, οἱ ζυγοὶ σκαλωμένοι ἀπὸ τοὺς τοίχους θυμίζουν τοὺς κόπους, ποὺ χρειάζονται γιὰ τὴ δούλεψη τῆς γῆς. Ἡ γῆ ὀλοπράσινη τοὺς ποτίζει τὸ πιὸ τῆς ἐλπίδας.

Σὰ σταύρωσαν τὸ Χριστὸ καὶ χύσαν δάκρυα κιᾶναψαν καὶ τὸ κλᾶμα ψέλνοντας καὶ θρηνώντας τὸν ἐπιτάφιο θρῆνο—θρῆνο ἐπιτάφιο δικό τους—μὲ μάτια βουρκωμένα, «Ἀδέλφια, εἶπε ὁ Παπαθανάσης Δὲν πρέπει νὰ κλαῖμε. Τὸ κλᾶμα εἶναι δειλία. Ἐμεῖς δειλοὶ δὲν εἴμαστε. Καὶ ἄλλοτε μᾶς ἔδιωξεν ἡ Τουρκιά, μὰ πάλ' ἐμεῖς ξαναπάτησαμ' τὰ χώματά μας. Ἀντρειωμένοι πρέπ' νὰ σταθοῦμ' φέροντας στὴ ράχη μας τὸ σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου. Ἡ γῆ αὐτὴ ποὺ πατοῦμ' μᾶς καλοδέχτηκε καὶ θὰ μᾶς θρέψ' ὥς ποὺ νὰ ξαναδοῦμ' τὸ ἱερὸ χῶμα τῆς πλούσιάς μας γῆς, τῆς λατρεμένης μας Θράκης. Σβῆστε ἀπὸ μέσα σας τὸ σκοτάδι τῆς ψυχῆς κιᾶνάψτε τὶς λαμπάδες τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ μας, ποῦνε ἡ ἀνάστασή μας. Παγαίντε νὰ κοιμηθῆτε γιὰ νὰ γιορτάσοῦμ' μὲ πνέμα πρόθυμο καὶ τὴ σάρκα γερή, τὸ λευθέρωμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ψυχικὴ δουλεία του». Ὁ Παπαθανάσης μιλώντας ἐπὶ θυμήθηκε τὰ νειάτα του, ποὺ δασκαλὸς ἔβαζε λόγο στὶς σχολικὲς γιορτές.

Κιῶλοι κοιμήθηκαν τὸν ὕπνο τοῦ κουρασμένου κι' ὅλοι ὠνειρεύτηκαν τὸ Πάσκα τῆς Θράκης, τὸ Πάσκα τῶν σπιτιῶν τους, τὸ Πάσκα τοῦ χωριοῦ τους. Καὶ γέλασεν ἀπὸ χαρὰ ἡ ψυχὴ στὸν ὕπνο καὶ πλημμύρισεν ἡ καρδιά ἀπὸ λαχτάρα.

Καὶ μεσάνυχτα πέρα χτύπησε τὸ φτωχικὸ σήμαντρο. Ἡ καμπάνα τους εἶχε μείνει ἐκεῖ πίσω βεριαὶ κιᾶσήκωτη στῶν γιουρούκιδων τὰ χέρια. Λαμπροστόλιστο ὅλο τὸ χωριὸ μὲ τὶς λαμπάδες ἀκόμα ἀναφτες, ἀκούει τὸν Παπαθανάση νὰ λέει τὰ θεϊκὰ λόγια. «Ὅλοι οἱ χωριανοὶ ψάλλουν : «Δεῦτε λάβετε φῶς» κιᾶνάβουν ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Ὁραίας Πύλης—τῆς ξυλένιας ἀπλιδᾶς πύλης, ποὺ ἡ πίστη τοῦ Παπαθανάση τὴν ἔστησε ἐκεῖ—τὶς λαμπάδες τους καὶ βγαίνουν κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη λεύκα νάναστήσουν τὸ Χριστό.

Τὸ φῶς τῶν ἄστρων χύνεται πλούσιο καὶ σὰ μύρια καντήλια οὐράνια τρεμοσβήνει στὸ στερέωμα. Τὸ ποτάμι κατρακυλᾷ τὰ ἥρεμα νερά του, καὶ καθρεφτίζει τὶς ξωτικές φωτιὲς τῶν κεριῶν καὶ τὰ μύρια σχήματα τῆς πομπῆς—πομπῆς μὲ ξεπτέρυγα καὶ εἰκόνες καὶ τὴν ἀνάσταση γυμνὴ πλιά ἀπὸ τὸ κόκκινο πανί της καὶ χρυσοστολισμένη.

Βελάζουν τ' ἀρνάκια, μουγκρίζουν τὰ γελάδια καὶ τὰ βώδια, τὰ γαῖδούρια γκαρίζουν, χλιμνιτροῦν τ' ἀλόγατα, οἱ κοκόροι λαλοῦν,

πρόσφυγες κι' αὐτὰ ὅλα κι' ὁ κάμπος σειέται.

Ὁ Παπαθανάσης στὸν αὐλόγυρο μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του λέγει τὸ Βαγγέλιο καὶ κηρύχνει τοῦ σταυρωμένου τὴν Ἀνάσταση. «... Ἐγὴγερται οὐκ ἔστιν ὧδε· Ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν». Καὶ θυμιάζοντας ἀφίνει τὴ φωνή του ν' ἀντηχήσει μακριὰ στὸν κάμπο «Χριστὸς Ἀνέστη». Ὅλοι οἱ χωρικοὶ μαζὺ του ψέλνουν καὶ ξαναψέλνουν τὸ γλυκὸ τροπάρι καὶ μαζὺ τους καὶ τὸ σήμαντρο ἀντηχεῖ τὴ χαρὰ τῶν χριστιανῶν καὶ τὴν πίστη στὰ πεπρωμένα τους.

Τὰ παλλικάρια ὑψώνοντας τὰ παλιά σελάχια τους βροντολαλοῦν μὲ τὴν μπαρούτη κι' αὐτὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ.

— Καὶ στὴ Θράκη, παιδιά, καὶ στὴ Θράκη!

Ἡ φωνή τους χάθηκε μαζὺ μὲ τοὺς βρόντους τῶν ντρουφεκιῶν στὴ νυχτερινὴ σιγαλιὰ τοῦ κάμπου. Πάει κατὰ τὸ Αἰγαῖο, πού μὲ τὸ κύμα του θὰ τὴν φέρει νὰ τὴν ἀποθέσει στ' ἀκρογιάλια τὰ ἡμερωμένα τῆς Προποντίδας καὶ τοῦ Μαρμαρᾶ, μὴνύμα φοβερό στοὺς ὀχτροὺς τοῦ Γένους.

ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΡΟΜΟΥ

Ήταν ἡ ἐποχὴ ἄσκημῃ. Ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία μέσα στὸ φόβο. Οἱ Βούργαροι χτύπησαν ἀπὸ παντοῦ. Τίναξαν τράπεζες, χάλασαν χωριά, σφάξαν πατριῶτες, σταμάτησαν τραῖνα γιὰ νὰ δείξουν τὴ δύναμή τους. Οἱ Τοῦρκοι συλλογισμένοι κ' οἱ Ρωμιοὶ συμμαζωμένοι. Ἡ Θράκη τόσο μακριὰ ἀπὸ τὴ λεύτερη Ἑλλάδα, τί μποροῦσε νὰ κάνει; Ὁ θρακικὸς κάμπος ἔπλεε μέσα σ' ἓνα φόβο. Οἱ πολίτιες φοβισμένες πρόσμεναν πάντα τὸ κακό.

Οἱ Βούργαροι τῆς πολιτείας μας—ποῦ τόσο τὴν νειρευόνταν, μιὰ πολιτεία πλούσια ζωσμένη ἀπὸ κάμπους κι' ἀμπέλια—μπασμένοι κι' αὐτοὶ στὰ κομιτατζήδικα στρατηγήματα, σκορποῦσαν εἰδήσεις τρομερές, προμάντευαν κακοῦργήματα, ἔρριχναν φοβέρες μὲ τὰ ἑλληνικὰ ποῦξαιραν κι' αὐτοὶ καὶ οἱ πατέρες τους.

— Τὰ σὰς σφάζουμ'.

— Τί τὰ κάντε. Ντῶ ἔνε Βουργαρίγια. Βουργάρ' τὰ γέντε.

Καὶ βαρβαρίζοντας τὸ θ' τὸ προσφέρουν τ.

— Νά, ἔρκουνται, τὰ σὰς σφάζουμ'.

Οἱ Ρωμιοὶ ἀκούοντας δλ' αὐτὰ ἀπὸ τὰ μαῦρα λυσσασμένα στόματα τῆς χωριατιάς, ποῦ ἔσκαβε τ' ἀμπέλια καὶ ὥργωνε τὴ γῆ, ζοῦσαν μέσα σ' ἓνα τρόμο.

Ὁ Ἀπρίλης τοῦ 1903 εἶχε φτάσει καὶ τὰ χιόνια ἔλυωναν στὰ βουνά. Μὲ τὸ λυώσιμο τὰ ποτάμια καὶ τὰ ρέματα μεγάλωσαν καὶ φούσκωσαν. Οἱ κάμποι καταπράσινοι ἔχυναν μυρωδιές καὶ τὰ δέντρα δέναν καρπὸ σιγὰ σιγὰ. Οἱ πελαργοὶ ἔφτασαν καὶ τώρα στὴ μπαλωμένη τους φωλιά τοίμαζαν τὴ νέα γενιά. Τὴ χρονιά κεῖνη καὶ τὸ Πάσχα, ὅπως πάντα, στολισμένο μὲ τίς πασκαλιές καὶ τὰ κρῖνα καὶ τ' ἀμέτρητα λουλούδια τοῦ ἀγροῦ.

Τὸ μεγαλοβδόμαδο—μὲ καρδιά ἀνοιγμένη σὰν τὸ τριαντάφυλλο καὶ τὰ στήθια ἐλαφρὰ—ὄλος ὁ κόσμος κάθε βράδυ γιόμιζε τίς ἐκκλησιές μ' ὄλο τὸ φόβο του. Γιατ' οἱ Βούργαροι φοβέριζαν πὼς θὰ πετάξουν τίς ἐκκλησιές τῶν Ρωμιῶν στὸν ἀέρα.

Τὴν Κυριακὴ τῶν Βατῶν διαβάστηκε ὁ Νυμφίος, ψάλλθηκε τὸ λαμπρὸ τροπάρι τῆς Κασσιανῆς τὴν Μ. Τρίτη, διαβάστηκε τὸ Εὐχέλαιο, καὶ τὴ Μ. Πέμπτη σταυρώθηκε ὁ Χριστός. Ξημέρωσε ὁ Θεὸς καὶ τὴ

Μ. Παρασκευή. Οί έφημερίδες τής Πόλης όλο καί γράφανε τά νέα. Κείνη τή μεγάλη μέρα, μέ άτελείωτες περιγραφές ιστορούσανε τό τίναγμα τής Τράπεζας στή Θεσσαλονίκη. Άπό στόμα σέ στόμα λογήθηκαν τά νέα, τράφηκαν μέ τή φαντασία τοῦ λαοῦ καί μεγάλωσαν τόσο, πού λογήθηκε πώς οί Βούργαροι μπαίνουν, θά μποῦν, μπήκαν μάλιστα στήν Τουρκιά καί πατοῦν τής Θράκης τά μέρη.

Ἡ μητρόπολη, ἡ μεγάλη ἐκκλησιά τής πολιτείας μας εἴτανε παλαιωμένη καί μέσα στή γῆ βουτηγμένη. Εἶχε γίνει στήν «πρώτη Ρουσία» μυστικά ἀπό τοὺς Τούρκους, ὅπως διηγόταν οἱ παποῦδες μας, πού κουβάλησαν πέτρες καί ξύλα γιά τό χτίσιμό της. Ταπεινή, βαθουλή, ἀφανισμένη μέσα στή γῆ, τριγυρισμένη μέ ντουβάρια πανήψυλα στόν αὐλόγυρό της, χανότανε ἀπό τό μάτι τοῦ ξένου, τοῦ διαβάτη, ἂν δέν ἔσκυβε νά τήν δῇ μέσ' ἀπό τίς ξωπορτές. Εἴτανε κι' ἄλλες ἐκκλησιές: οἱ Ἀγιάντες κι' ὁ Ἀγιγιάννης ὁ Πρόδρομος. Ὁχι μακριά ἀπό τή δική μας ἐκκλησιά, τή μητρόπολη, ὕψωνότανε ἡ βουργάρικη—ὁ Ἀγιοπυρίδωνάς τους, πού τὸν ἔχουν γιά Βούργαρο, ὅπως ὅλα πάνω ἐδῶ στή γῆ.

Κεῖ μέσα στήν αὐλή τής μητροπόλεως—ὅπου καί τό χτίριο τοῦ δεσπότη, πού ἔγινε «δαπάναις τῶν πατριωτῶν»—ὕψωνότανε καί τό ξύλινο καμπαναριό μέ τή μεγάλη καμπάνα, ποῦδινε πάντα τό σύνθημα στίς ἄλλες καμπάνες πέρα. Ντάν αὐτή, ντάν καί κεῖνες.

Κεῖ μέσα ἕναν αἰῶνα ἀκοίμητο τό φῶς τής καντήλας ἀντιφέγγιζε. Φῶς ἐθνικῆς πίστεως καί μαζί χριστιανικῆς. Κεῖ μέσα ἀκούστηκαν οἱ πιό καλοὶ ρητόροι, πού μᾶς ἤρθαν ἀπό τήν Ἑλλάδα, νά μᾶς θυμίζουν πώς δέν εἴμαστε ἀπορριχθέντοι.

Κεῖ μέσα λογήθηκαν οἱ ἀμέτρητοι λόγοι τοῦ Πατρικόπουλου—οἱ ἐπικήδειοί του—πού δίδαξε χρόνια «τεσσαράκοντα» τά ἑλληνικά γράμματα καί ξαπέστειλε στόν τάφο πολλοὺς ἀπαγγέλλοντας ρινόφωνα τό «μᾶταιότης ματαιοτήτων».

Κεῖ μέσα λειτούργησεν ὁ Διονύσιος, ὁ δεσπότης τής Ἀντριανοῦς καί Πατριάρχης κατόπι, πού ἔκλεισε τίς ἐκκλησιές γιά τά προνόμια, κεῖ ὁ Κύριλλος ὁ μεγαλόπρεπος δεσπότης, πού κουδούνιζεν ἡ ὠραία του φωνή καί λαμποκοποῦσαν τά πλούσιά του ἄμφια.

Πολλές φορές τήν ἰσπερέωσαν, τήν μπάλωσαν, τήν διώρθωσαν, μὰ πάντα ἔμεινε ταπεινὴ ἐκκλησιά κ' ἱστορικιά.

Αὐτὴ πείραζε τά μάτια τῶν Βουργάρων, γιατί εἶχε μέσα στόν αὐλόγυρό της τό προπύργιο τής Ρωμοσύνης, τή μητρόπολη μέ τό μητροπολίτη ἄφοβο καί πατριώτη.

Ἡ δική τους ἡ μητρόπολη εἶχε μέσα σ' ἕνα σπιτάκι, ἕναν ἀπλό ἀρχιμαντρίτη—ἕναν παπᾶ ζωσμένο τό δίκικο μαχαίρι.

Καὶ μισοῦσαν καὶ φθονοῦσαν καὶ βοβέριζαν :
— Τὰ τὴν κάψουμ' !!

Κάποτε ἦταν ἕτοιμοι νὰ ρίξουν στοὺς Ἀγισαρανταμάρτυροι, πασχαλιᾶς νύχτα, τὴν ὥρα τῆς Ἀνάστασης, μιὰ μπόμπα ποὺ θὰ χαλοῦσε κόσμος, μὰ τὰ κλάματα μιᾶς γυναίκας ἔσωσαν τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὸ χαλασμὸ κι' ὁ φόβος τους τί θὰ γινότανε ἢ φαμιλιά τοῦ σπιτιοῦ, ἀπ' ὅπου θὰ πετοῦσαν καὶ θὰ σκορποῦσαν τὸ θάνατο. Ἔτσι σώθηκε ἡ γειτονιά. Πέρασε μὲ φόβο Θεοῦ καὶ Βουργάρων ἡ Μεγάλη Παρασκευὴ καὶ τὸ Μεγαλοσάββατο καὶ ξημέρωνε ἡ Πασκαλιά. Ἐνας οὐρανὸς ξάστερος μᾶς χάριζε τὸ τρέμουλο τῶν οὐράνιων καντηλιῶν, ποὺ σὰ μάτια νευρικὰ ἀνοιγόκλειναν. Οἱ καμπάγες χτύπησαν καὶ χαρούμενα σκόρπισαν ἀπὸ ψηλὰ στὸν κάμπο τὴν ἀπέραντο χαρά, κι' ὁ κόσμος ἀμέτρητος γιόμισε τίς ἐκκλησιὰς καὶ τοὺς αὐλόγυρους.

Μιὰ γλυκειὰ μυρωδιὰ ἀπριλιάτικη χυγόντανε καὶ γλύκαινε τὴν ὥρα. Ὅλ' ἀνθισμένα, ἀπὸ τὸ χαμοῆλι, ποὺ πῆρε νὰ κεντήσῃ τὴ χλόη μὲ τοὺς ἀμέτρητους ἀστερίσμοὺς καὶ τὰ νεφελώματά του, ὡς τὴ ροδακινιά ποὺ σκορποῦσε τὰ μῦρά της. Δέντρα, κήποι, κληματαριές, πρασίνιζαν πασχαλινά.

Ἔτσι, ὁ αὐλόγυρος σὲ τέτοιαν ὥρα τῆς μητρόπολης ἦταν γιομάτος. Λαμποκοποῦσε κ' ἡ χαμηλὴ καὶ παμπάλαια ἐκκλησιὰ μὲ τοὺς ἀναμμένους τῆς πολυέλαιους, τὴν ὥρα ποὺ ὁ δεσπότης μεγαλόπρεπος ντυνότανε τὰ κατὰ χρυσά του ροῦχα, νὰ κατεβῇ λαμπρὸς, περίλαμπρος γιὰ τὴν Ἀνάσταση. Κι' ἄκουες τοὺς ψαλτάδες στὸ ντύσιμό του νὰ ψέλνουν «Περὶζῶσε τὴν ρομφαίαν σου». Τὸν ὑποδεχότανε παπάδες καὶ ψαλτάδες κατεβαίνοντας τὰ σκαλιὰ γιὰ νὰ μπῇ στῆς ἐκκλησιᾶς τῇ μέσῃ. «Εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα». Καὶ πάλι συνεχίστηκε ὁ λαμπρὸς κανόνας : «Ἐκστηθι φρίττων, οὐρανέ, καὶ σαλευθήτωσαν τὰ θεμέλια τῆς γῆς...» «Μὴ ἐποδύρου μου μῆτερ...».

Τριζοβολοῦσε τώρα ἀπὸ τὸ βάρος ἡ βαθυλὴ καὶ παμπάλαια ἐκκλησιὰ, μὲ τὰ πανάρχαια πατώματά της καὶ τὰ γερασμένα της στασίδια. Δὲ μπορεῖ ν' ἀνασάνει, δὲ χωρᾷ πλὶὰ βελόνι.

Κι' ἔτσι στὸ τέλος τοῦ κανόνα, ἀφοῦ γύρισαν κ' οἱ δίσκοι «γιὰ τὸ λάδι τῆς ἐκκλησίας», «ὕπὲρ τῶν σχολείων», «ὕπὲρ τῶν πτωχῶν», «ὕπὲρ τοῦ δεξιοῦ ψάλτη», ἀνοιξεν ἡ Ἁγία Πύλη καὶ μὲ τὴν λαμπάδα ἀναμμένη—τὸ ἀσημένιο τρικέρι του—φάνηκε ὁ δεσπότης. Πλάγι του οἱ παπάδες μὲ τὰ δικά τους κερένια τρικέρια, ἐπίτηδες φτιαγμένα ἀπὸ τὸν καντηλανάφτη καὶ κεροπλάστη γιὰ ὅλο τὸ σαρανταήμερο. «Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός...», ἄρχισε νὰ ψέλνει ὁ δεσπότης μὲ τὴ κουδουνιστὴ φωνὴ του.

“Ὁλη ἡ ἐκκλησιά σείστηκε κι’ ἓνα βουητὸ χαρᾶς ἀντήχησε στὸ ἐκκλησίασμα. “Ὅλοι παίρνουν τὸ φῶς—τὸ ἅγιο φῶς.

Στεκοῦμενος στὴν Ὁραία Πύλη, ἐβλεπες ἓνα χρυσωμένο κάμπο φωτιᾶς—χιλιάδες τρεμουλιαστὲς πύρινες γλῶσσες—ποῦμοιαζαν μὲ χωράφι κατὰξανθο, στὸ μεσημεριανὸ ἥλιο, μῆνα θεριστὴ μὲ τὰ στάχυα μεστωμένα καὶ χρυσᾶ.

Πάνω στὴ χαρὰ τούτῃ καὶ τὸ φεγγοβόλημα, ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρῃ τοῦ χαμαδοῦ γυναικωνίτη (ὅπου οἱ γριὲς εἶχαν τὰ στασίδια τους ἀπὸ πάππο πρὸς πάππο) ἀκούστηκε μιὰ φωνή:

—Καιγόμεστε, λεγώ, καιγόμεστε!

—Ἔρχονται, ἔρχονται!! φώναζε μιὰ ἄλλη φοβισμένη.

Οἱ δυὸ φωνές—φωνές θαρρεῖς ἀπὸ μέσ’ τὴν κόλαση—ἔχυσαν ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τὸ δίκαιο φόβο. Κ’ ἔτσι, φόβος καὶ φαντασία μαζὶ ἀδερφωμένες, ἔκαμαν τὸ μεγάλο κακό.

Ἐνα κύμα δυνατό κινήθηκε μιὰ μπρός, μιὰ πίσω. Πῶς νὰ διαλυθῇ; Ἡ ἰδέα πὼς Βουργαροὶ χυθῆκαν κι’ ἔξωσαν τὴν ὥρα τούτῃ τὴν ἐκκλησιά, γέννησε τέτοια σύγχυση, ποῦ πατεῖς μὲ πατώσε ρίχτηκαν ὁ καθένας πρὸς τὶς ξώπορτες ἢ νὰ σφαγῇ πρῶτος ἀπὸ Βουργάρικα γιαταγάνια καὶ μαχαίρια ἢ νὰ φύγει.

Κι’ ὁ δεσπότης χάνοντας τὸ θάρρος του, ἄρχισε νὰ ξεφοραίνει γιὰ νὰ γλυτώσει: «Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν», ἔλεγε ὁ Παπαδαχτάνης κατόπι ἀφηγούμενός τὸ ἀστεῖο αὐτὸ κακό.

Ὅξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά πάλι ἄλλο πλῆθος, τᾶχε χάσει, βλέποντας ἀπὸ τὰ παραθύρια—τὰ καγκελωμένα γέρικα ἐκατόχρονα παράθυρα—τὸν κόσμον νὰ πλακώνεται μέσα θέλοντας νὰ φτάσει στὶς δίφυλλες μεγαλόπορτες.

Δὲν καταλάβαινες τίποτα, παρὰ ἄκουες μονάχα ἀπελπιστικὲς φωνές ἀνθρώπων, ποῦ πλακωνότανε καὶ ζουλιώτανε καὶ τσακιζότανε «μέχρι θανάτου.»

Τί κακό! Δευτέρα παρουσία!

Καὶ ὅμως τίποτε δὲν εἶταν, οὔτε σφαγὴ βουργάρων. Τὴν ὥρα αὐτὴ καὶ τοῦτοι ἀνάσταιναν στὶς ἐκκλησιές τους τὸ Χριστό. Ἐνα πολὺ μικρὸ κι’ ἀπλὸ αἶτιο εἶτανε ποῦ τάραξε τὴν ἀκολουθία.

Τῆς κυρᾶς Ἀνέστως τὸ κερί εἶχε γλυστρήσει ἀπὸ τὰ τρεμάμενά της χέρια—ἀναθεματισμένη ὥρα, ὅπως ἔλεγε κι’ αὐτὴ—καὶ πέφτοντας ἀπὸ μιὰ τρύπα τοῦ μισοσαπισμένου πατώματος, ἔτσι ἀναμμένη, ἀπλώθηκε κάτω ἀπὸ τὸ πάτωμα στὴ γῆς καὶ καιγότανε καπνίζοντας.

Τούτη ἡ φλόγα ἀναψε τὸ νοῦ τῆς ἄλλης γριᾶς, τῆς κόνια Διαμάντως, γιὰ νὰ φωνάξει :

— Καιγόμεστε μωρή... Κι' ἔγινε τὸ μεγάλο τὸ κακό.

Ὅταν σὲ κάμποση ὥρα ἀποδιαλέχτηκε ὁ κόσμος, στὰ χαμένα γύρευε ὁ ἕνας τὸ φέσι του κι' ὁ ἄλλος τὸ παποῦτσι του. Ἡ μητρόπολη εἶχε γεμίσει ἀπὸ χτυπημένους καὶ λιποθυμισμένους. Μόνο ἡ κερά Ἀνέστω μὲ τὰ τρεμάμενα χέρια στεκότανε στὸ στασίδι τῆς ἁγ-γιχτη, περιμένοντας νὰ ξαναρχίσει ἡ Ἀνάσταση καὶ χιλιολέγοντας στὶς πλαγινές τῆς μὲ τὴ λιγοστή φωνή τῆς :—Τὸ κερί μ', μωρή, εἶν-ταν καὶ χάλασέτε τὸν κόσμο. Τὸ κερί μ', λεγώ, καὶ χάλασέτε τὴ λει-τουργία !

Καὶ μὲ δακρυσμένα μάτια, γιὰ τὸ κακὸ ποῦ ἔγινε, ζητοῦσε σχώ-ρεση ἀπὸ τὴν Παναγία.

— Παναγία μ' σχώρεσ' τὴν κολασμέν', σχώρεσ' τὴν ἁμαρτωλὴ ἑμένα !

Καὶ σὰν πέρασε τὸ κακὸ ξαναφόρεσέ ὁ δεσπότης τᾶμφιά του τὰ βυζαντινὰ κι' οἱ παπάδες τὰ λαμπρά τοὺς ροῦχα καὶ ὑψώνοντας τὴν Ἀνάσταση μὲ ψαλμοὺς βγήκαν στὸ μεγάλο αὐλόγυρο τῆς μητρόπολης νὰ κάνουν τὴν Ἀνάσταση.

— «Τὴν ἀνάστασίν σου Χριστέ Σωτήρ, ἄγγελοι ὕμνοῦσιν ἐν οὐ-ρανοῖς, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ γῆς καταξίωσον ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ σὲ δοξάζειν».

Ὅλοι γελοῦσαν τώρα ἀπὸ τὸ πάθημά τους κι' ἀκόμα δὲν τὸ ξεχνοῦν οἱ ζωντανοί.